

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

ОТКРИВАЊЕ И ДОКАЗИВАЊЕ
КРИВИЧНОГ ДЕЛА НЕОВЛАШЋЕНА
ПРОИЗВОДЊА И СТАВЉАЊЕ У
ПРОМЕТ ОПОЈНИХ ДРОГА

-СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ РАД-

Ментор:
др Младен Милошевић

Кандидат:
Ања Кнежевић, 47/16

Београд, 2018.

САДРЖАЈ

1.УВОД.....	2
2.ПОЈАМ ОПОЈНИХ ДРОГА	4
3.ВРСТЕ И ПОДЕЛА ОПОЈНИХ ДРОГА	7
3.1.Марихуана	8
3.2.Хашиш	12
3.3.Хероин.....	14
3.4.Кокаин.....	16
3.5.ЛСД.....	18
3.6.Екстази.....	20
4.ЗЛОУПОТРЕБА ОПОЈНИХ ДРОГА.....	26
5.ПРОИЗВОДЊА И СТАВЉАЊЕ У ПРОМЕТ ОПОЈНИХ ДРОГА.....	27
6.НАЧИН САЗНАЊА ЗА КРИВИЧНО ДЕЛО.....	28
6.1.Затицање на делу	29
6.2. Непосредни увид полицијског службеника	30
6.3. Пријаве грађана.....	31
6.4. Информатор	31
7.ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ	32
7.1.Тајни звучни и оптички надзор осумњиченог.....	33
7.2.Пружање стимулираних услуга и склапање стимулираних послова.....	35
7.3. Ангажовање прикривеног иследника.....	36
7.4. Контролисана испорука.....	37
8.УВИЂАЈ.....	38
8.1. Место догађаја	41
8.2. Планирање и организација рада на месту догађаја	44
8.3. Обезбеђење и очување места кривичног догађаја у функцији очувања предмета и трагова кривичних дела.....	45
8.4. Трагови кривичних дела	49
9.ЗАКЉУЧАК.....	53
10.ЛИТЕРАТУРА.....	55

1.УВОД

29. септембра 2005. године, у Народној скупштини Републике Србије донет је нови Кривични законик (КЗ РС) који је ступио на снагу почетком 2006. године (1. јануара).¹ Даном ступања на снагу овог Законика престали су да важе Основни кривични закон и Кривични закон Републике Србије.²

На тај начин је после 145 године (први Казнитељни – Криминални законик за Књажество Србију је донет 1860. године) и после скоро три деценије подељене законодавне надлежности Србија добила нови, јединствени, систематизовани кодекс кривичноправних норми.³

Наша држава је, као и многе друге савремене државе, увидевши да је злоупотреба опојних дрога, како национални, тако и глобални проблем, ратификовала најзначајније међународне конвенције у области контроле, спречавања и сузбијања злоупотребе опојних дрога. Ради се о следећим међународним конвенцијама:

- Јединствена конвенција о опојним дрогама из 1961. године,
- Протокол о измени Јединствене конвенције о опојним дрогама из 1972. године,
- Конвенција о психотропним супстанцама из 1971. године и
- Конвенција УН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних сустанци из 1988. године.

Ратификацијом ових међународних конвенција наша држава се обавезала да њихове одредбе инкорпорира у домаћем кривичном законодавству, што је и учињено. Наиме, у групи „Кривичних дела против здравља људи“ наведеног кодекса кривичноправних норми била су прописана два кривична дела злоупотребе опојних дрога, као и санкције за њихове учиниоце.

¹ Кривични законик Републике Србије („Службени гласник Републике Србије“, број 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014).

² Даном ступања на снагу овог законика престају да важе, Основни кривични закон („Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије“, број 44/1976, 46/1977, 34/1984, 37/1984, 74/1987, 57/1989, 3/1990, 38/1990, 45/1990 и 54/1990, „Службени лист Савезне Републике Југославије“, број 35/1992, 16/1993, 31/1993, 37/1993, 24/1994 и 61/2001, „Службени гласник Републике Србије“, број 39/2003), и Кривични закон Републике Србије („Службени гласник Социјалистичке Републике Србије“, број 26/1977, 28/1977, 43/1977, 20/1979, 24/1984, 39/1986, 51/1987, 6/1989 и 42/1989, „Службени гласник Републике Србије“, број 21/1990, 16/1990, 26/1991, 75/1991, 9/1992, 49/1992, 51/1992, 23/1993, 67/1993, 47/1994, 17/1995, 44/1998, 10/2002, 11/2002, 80/2002, 39/2003 и 67/2003).

³ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, оп. цит., стр. 11.

Члан 246. предвиђао је кривично дело под називом: „Неовлашћена производња, држање и стављање у промет опојних дрога“, док је у члану 247. било предвиђено кривично дело под називом: „Омогућавање уживања опојних дрога“.

Наш законодавац прво уводи као облик кривичног дела из члана 246. и „неовлашћено држање опојних дрога за сопствену употребу“, а затим наведену радњу по први пут у нашем законодавству Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године⁴ издваја у засебно кривично дело чланом 246–а.

Сада у нашем кодексу кривичноправних норми егзистирају три кривична дела злоупотребе опојних дрога, и то:

- неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (члан 246.),
- неовлашћено држање опојних дрога (члан 246–а.) и
- омогућавање уживања опојних дрога (члан 247.).

Законодавац у новом Законнику одређује и појам опојних дрога, па су се тако под опојним дрогама подразумевале супстанце и препарати који су прописима заснованим на закону проглашени за опојне дроге.

Међутим, Новелом Кривичног законика од 24. децембра 2012. године ревидиран је, поред осталог, и појам опојних дрога, па се данас под опојним дрогама сматрају супстанце и препарати који су законом и другим прописом заснованим на закону проглашени за опојне дроге и остале психоактивне контролисане супстанце (члан 112. став 15. КЗ РС).⁵

Законодавац у појам опојних дрога уводи и нови термин „психоактивне контролисане супстанце“, управо због доношења нових прописа који уређују област производње и промета опојних дрога.

Поред кривичноправних норми којима се инкриминишу разни облици злоупотребе опојних дрога, у сагласности са наведеним међународним конвенцијама, наш законодавац 22. децембра 2010. године, доноси и нови Закон о психоактивним контролисаним супстанцама, којим се детаљније уређује област производње и промета психоактивних контролисаних супстанци, а самим тим и област опојних дрога, као и друга питања из ове области значајна за заштиту живота и здравља људи.⁶

⁴Закон о изменама и допунама Кривичног законика Републике Србије („Службени гласник Републике Србије“, број 72/2009).

⁵Закон о изменама и допунама Кривичног законика Републике Србије („Службени гласник Републике Србије“, број 121/2012).

⁶Закон о психоактивним контролисаним супстанцама („Службени гласник Републике Србије“, број 99/2010).

2. ПОЈАМ ОПОЈНИХ ДРОГА

Да би се одредио општи појам опојних дрога, неопходно је консултовати одредбе Закона о психоактивним контролисаним супстанцама, који је донет 22. децембра 2010. године, а ступио на снагу 4. јануара следеће године. Даном ступања на снагу овог Закона престали су да важе дотадашњи прописи из ове области који су регулисали питање производње и промета опојних дрога, односно Закон о производњи и промету опојних дрога⁷ и Закон о одређивању органа за вршење одређених послова у области производње и промета опојних дрога.⁸

Законодавац је 2010. године променио и назив самог закона, па он сада гласи: „Закон о психоактивним контролисаним супстанцама“. Овим Законом уређују се:

- услови за производњу и промет психоактивних контролисаних супстанци,
- услови и поступак за издавање дозволе за производњу, промет, извоз, увоз и транзит психоактивних контролисаних супстанци,
- услови за гајење, прераду и промет биљака од којих се могу добити психоактивне контролисане супстанце,
- примена психоактивних контролисаних супстанци,
- надзор над спровођењем овог Закона, као и
- друга питања из ове области значајна за заштиту живота и здравља људи (члан 1.).

Под психоактивним контролисаним супстанцама у смислу овог Закона подразумевају се супстанце које се налазе на Списку психоактивних контролисаних супстанци (члан 2. став 1.).

Психоактивне контролисане супстанце су:

- опојне дроге, односно наркотици,
- психотропне супстанце,
- производи биолошког порекла који имају психоактивно дејство и
- друге психоактивне контролисане супстанце (члан 2. став 2.).

Закон о психоактивним контролисаним супстанцама дефинише појам опојних дрога, па се тако под термином опојна дрога подразумева свака супстанца биолошког,

⁷Закон о производњи и промету опојних дрога („Службени лист Савезне Републике Југославије”, број 46/96 и „Службени гласник Републике Србије”, број 37/2002 и 108/2005).

⁸Закон о одређивању органа за вршење одређених послова у области производње и промета опојних дрога („Службени гласник Социјалистичке Републике Србије”, број 8/1980).

односно синтетичког порекла која се налази на Списку у складу са Јединственом конвенцијом о опојним дрогама из 1961. године,⁹ односно супстанца која делује примарно на централни нервни систем, и то на неки од следећих начина:

- смањујући осећај бола,
- изазивајући поспаност или будност,
- изазивајући халуцинације,
- изазивајући сметње у моторним функцијама,
- изазивајући друге патолошке или функционалне промене централног нервног система (члан 3. став 1.).

Такође, овај Закон дефинише и појам психотропних супстанци, па се тако под овим појмом подразумева свака супстанца биолошког, односно синтетичког порекла која се налази на Списку у складу са Конвенцијом о психотропним супстанцама из 1971. године,¹⁰ односно супстанца која делује примарно на централни нервни систем и мења моздане функције, због чега се мења:

- перцепција,
- расположење,
- свест и
- понашање (члан 3. став 2.).

Закон о психоактивним контролисаним супстанцама прописује и бројне забране (односно мере активне контроле) у области производње, промета, употребе и доставе, давања и одлагања психоактивних контролисаних супстанци и биљака из којих се оне могу добити. Тако:

- забрањена је производња, промет и употреба психоактивних контролисаних супстанци, као и достава психоактивних контролисаних супстанци и биљака из којих се могу добити психоактивне контролисане супстанце, осим под условима прописаним овим Законом (члан 5. став 1.),
- забрањено је гљиве из породице *Psilocybe*, као и друге гљиве из којих се могу добити психоактивне контролисане супстанце, достављати на било који начин другим лицима (члан 5. став 2.),

⁹Више: Уредба о ратификацији Јединствене конвенције о опојним дрогама из 1961. године, („Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије – Међународни уговори и други споразуми“, број 2/1964).

¹⁰Више: Закон о ратификацији Конвенције о психотропним супстанцама („Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије“ – „Међународни уговори“, број 40/1973)

- забрањено је с храном, пићем или на било који други начин давати другоме психоактивне контролисане супстанце, осим у сврху прописаног лечења, у складу са овим законом и прописима донетим за спровођење овог закона (члан 6. став 1.),
- забрањено је психоактивне контролисане супстанце и медицинска средства која су употребљена за њихову примену одлагати на начин и на месту које није посебно одређено за ту сврху, супротно овом Закону и прописима донетим за његово спровођење (члан 6. став 2.) и
- забрањено је оглашавање психоактивних контролисаних супстанци¹¹ у одређеним случајевима, односно њихово оглашавање је дозвољено под законом одређеним условима и на законом одређени начин (члан 7.).

Овим Законом је уређено и питање класификације психоактивних контролисаних супстанци.

Министру надлежном за послове здравља је поверена надлежност за утврђивање Списка психоактивних контролисаних супстанци (члан 8. став 1.), на предлог Комисије за психоактивне контролисане супстанце.¹² Списак садржи психоактивне контролисане супстанце у складу с потврђеним конвенцијама Уједињених нација које уређују област психоактивних контролисаних супстанци, као и психоактивне контролисане супстанце утврђене на предлог органа надлежних у области психоактивних контролисаних супстанци (члан 8. став 2.).

Закон је, приликом регулисања питања идентификације и испитивања психоактивних контролисаних супстанци (укључујући и овлашћења и дозволе за обављање овог посла), као и за производњу, промет, извоз, увоз, транзит и гајење истих, прописао строги систем контроле и забрана. Тако је забрањено гајење биљака из којих се могу добити психоактивне контролисане супстанце, као и њихов промет и поседовање, осим под условима прописаним законом и прописима донетим за спровођење закона (члан 58.). Забрањене су следеће делатности:

¹¹Оглашавање психоактивних контролисаних супстанци, у смислу овог закона, је сваки облик давања информација о психоактивним контролисаним супстанцама општој и стручној јавности.

¹²Ради усклађивања стручних ставова у области психоактивних контролисаних супстанци, као и давања стручних мишљења у складу са овим законом, Влада образује Комисију за психоактивне контролисане супстанце коју чине представници министарстава надлежних за: здравље, просвету, унутрашње послове, рад и социјалну политику, одбрану, омладину и спорт, културу, правду, пољопривреду и ветерину, локалну самоуправу, као и истакнути стручњаци у области психоактивних контролисаних супстанци (члан 4.).

- гајење врста и варијетета конопље (род *Cannabis*) који могу садржати више од 0,3 % супстанци из групе тетрахидроканабинола,
- гајење грма коке из породице *Erythroxylon*,
- гајење мака (*Papaver somniferum L*, *Papaveraceae*),
- гајење биљке кат из рода *Catha* (*Catha edulis*),
- гајење биљке пејота (*Lophophora williamsii*),
- гајење печурака из рода *Psilocybe* које садрже халуциногени алкалоид псилоцибин и
- гајење паразитских гљивица *Claviceps purpurea* (Fries) Tulasne, *Clavicipitaceae* (познатих као ергот гљивице) ради изоловања, односно прераде лисергинске киселине.

Законом је регулисана и примена психоактивних контролисаних супстанци у оквиру заштите здравља, дефинисане су програмске активности за превенцију, лечење и смањење потражње психоактивних контролисаних супстанци, прописана је дужност обавештавања и евидентирања у одговарајућим регистрима, утврђен је поступак са одузетим психоактивним контролисаним супстанцама, утврђена је надлежност и надзор над спровођењем закона, као и прописане казне за привредне преступе и прекршаје.

3.ВРСТЕ И ПОДЕЛА ОПОЈНИХ ДРОГА

Што се тиче врста опојних дрога које њиховим конзумирањем (употребом) проузрокују одређене измене стања психе, односно поремећаје, постоје разне поделе и то по различитим критеријумима.

По пореклу материје и начину на које се производе, опојне дроге можемо поделити на:

- природне,
- полусинтетичке и
- синтетичке.¹³

Потребно је издвојити и поделу коју заступа Светска здравствена организација, према којој постоје четири врсте опојних дрога, односно психоактивних контролисаних супстанци, с обзиром на њихово деловање на централни нервни систем. То су:

¹³ Ницовић, М.,: *Дрога – царство зла*, Народна књига, Београд, 1996, стр. 10. стр. 10.

- депресори,
- стимуланси,
- халуциногени и
- канабис.¹⁴

Међутим, код бројних аутора преовладало је гледиште према којем се све дроге могу поделити у три велике групе:

- депресорне,
- стимулативне и
- халуциногене.¹⁵

3.1.Марихуана

Марихуана је најчешће коришћена дрога у свету и код нас. То је зелена, браонкаста или сива мешавина ситно исецканих сувих цветова, лишћа, стабљика и семенки Индијске конопље (*Cannabis sativa*).

У светском жаргону постоји преко 200 назива за марихуану, а код нас се најчешће користе термини: трава, вутра, шит (хашиш), пот, ганца, мара...

Има јачи мирис од дувана. Обично се пуши умотана у цоинт (*joint*) или у лули (пајп, ћилам, наргила). Последњих година у цигарете марихуане се стављају и друге дроге као што је крак-кокаин (*crack-cocaine*), измрвљене таблете, што се обично назива “хемија”.

Неки корисници марихуану узимају са храном или је пију као чај. У Северној Америци током гајења често се биљка залива водом у коју се додаје више врста хемикалија које дају марихуани додатне халуциногене ефекте приликом конзумирања а и доводе до зависности.

Главни састојак у марихуани (пored још 400 других састојака) је једињење ТНС (*delta -9- tetrahydrocannabinol*). Мембране одређених нервних ћелија садрже протеинске рецепторе који везују ТНС који се апсорбује у масном ткиву у различитим органима. Кад се смести, ТНС отпушта серију ћелијских реакција које мењају стање свести. Ефекти марихуане зависе од јачине и потенције ТНС -а који садржи. Јачина дроге се

¹⁴ Козарић – Ковачић, Д, Грубишић – Илић, М, Грозданић, В.,: *Форензичка психијатрија*, Медицинска наклада, Загреб, 2005. стр. 88 – 89.

¹⁵ Ницовић, М.,: *Опојне дроге – мултинационална компанија криминала*, Алфа, Београд 1990, стр. 9

мери у односу на просечну количину ТНС -а. Марихуана просечно садржи око 3% ТНС -а.

Марихуана је штетна и ризична по здравље. Веома је тешко прецизно испитивати дејство марихуане, с обзиром на чињеницу да не постоји систем у нашем организму на који она не делује. Поред тога, ова дрога у себи комбинује дејство различитих категорија опијата, као што су алкохол, средства за смирење или халуциногене дроге.

Марихуана може бити штетна на много начина, како у тренутку узимања, тако и током дужег времена конзумирања.

Употреба марихуане проузрокује:

- проблеме са памћењем и учењем;
- заборављање;
- губитак координације;
- дезоријентисаност;
- искривљену перцепцију;
- убрзани рад срца;
- анксиозност и нападе панике;
- нападе параноје,
- страх и смех;
- напетост;
- закрвављене очи;
- повећан апетит...

Последице коришћења марихуане:

- оштећење мозга и централног нервног система,
- поремећаји у репродуктивним органима и раду срца,
- повећање крвног притиска,
- рак.

Утицај на мозак:

- ТНС оштећује нервне ћелије у делу мозга задуженом за памћење.
- ТНС мења начин на који информације долазе до мозга и прерађују се у хипокампусу (лимбички систем мозга који је од пресудног значаја за учење, памћење и интеграцију искустава са емоцијама и мотивацијом). Неурони у систему прерађивања информација у хипокампусу и активност нервних влакана у овом подручју ометени су присуством ТНС-а.

Дуготрајна употреба марихуане ствара промене у мозгу сличне онима које ствара дуготрајно конзумирање већине других дрога.

Онај ко редовно пуши марихуану има респираторне проблеме сличне онима које имају пушачи дувана:

- свакодневно кашљање и искашљавње шлајма,
- симптоме хроничног бронхитиса и
- честе прехладе.

Пушењем „траве” се повећава ризик од појаве бронхитиса и упале плућа, а пет цоинта недељно, у том смислу, представљају еквивалент дневно попушеној пакли цигарета.

Осим присуства ТНС-а, количина катрана који удахну пушачи марихуане и ниво карбон монооксида који се апсорбује су три до пет пута већи него код пушача дувана. Ово може бити због тога што корисници марихуане дубље удишу дим и дуже га задржавају у плућима као и због тога што се дим марихуане не филтрира. Дуготрајно пушење марихуане изазива оштећење или уништење плућног ткива што доводи до абнормалне функције плућа као и до емфизема и рака плућа и дисајних путева.

Употреба, марихуане изазива убрзани рад срца и повишен крвни притисак. Најновија открића указују да пушење марихуане и истовремено интравенозно узимање кокаина проузрокују преоптерећење кардиоваскуларног система.

Употреба било које дроге шкоди здрављу жене у трудноћи, у периоду када она треба посебно да се негује и брине о себи и свом здрављу. Злоупотреба дрога је у супротности са правилном исхраном и контролисаним активностима током трудноће и неповољно утиче на функционисање имунолошког система а може нашкодити и фетусу. Истраживања показују да су бебе рођене од мајки које су у току трудноће узимале марихуану лакше и имају мању главу од беба чије мајке током трудноће нису узимале ову дрогу. Мање бебе имају већих здравствених проблема од већих беба. Постоје студије које указују на проблеме нервног система и концентрације код деце чије су мајке пушиле марихуану за време трудноће. Дојиље које узимају марихуану, путем млека преносе одређену количину ТНС-а на бебу. Конзумирање марихуане током првог месеца дојења може да успори развој моторике (контролисање покрета) код бебе.

Код неких корисника који дуго узимају марихуану видљиви су наговештаји губитка мотивације (амотивациони синдром). Такве особе не занима шта се с њима

дешава, немају жељу за свакодневним радом, преморени су и занемарују сопствени изглед. Они који раде или иду у школу постижу слабе резултате. Једна студија спроведена међу средњошколцима показује да виталне способности везане за концентрацију, учење и памћење изузетно слабе код оних који редовно узимају марихуану, чак и после прекида од 24 сата.

Употреба марихуане међу тинејџерима проузрокује:

- слабији успех у школи,
- девијантно понашање,
- деликвенцију и агресивност,
- супротстављање и лоше односе са родитељима,
- дружење са делинквентима и уживаоцима дрога.

Такође, истраживања показују регресивно понашање (сисање прста, бес) код деце предшколског узраста чији родитељи узимају марихуану, него код деце чији родитељи не конзумирају ову дрогу. Зависност од било које дроге постоји кад постоји снажна, неконтролисана жеља и потреба за њеним конзумирањем, упркос сазнањима о негативним здравственим и друштвеним последицама. Марихуана задовољава овај критеријум.

Постоје мишљења да марихуана не изазива зависност, међутим најновија истраживања су показала да се код ове дроге дуготрајним коришћењем подиже праг осетљивости уживаоца и повећава се његова толеранција на дрогу, при чему се развија и зависност. Као и код других облика зависности, и у овом се случају појављују пратећи ефекти. Неки тешки корисници показују знакове зависности, јер кад не узимају дрогу јавља се апстиненцијална криза:

- немир,
- губитак апетита,
- несаница,
- губитак тежине и
- дрхтање руку.

Према једној студији, код младих који узимају марихуану и код којих је раније забележено антисоцијално понашање брзо је дошло до стварања зависности на ову дрогу. Ова је студија, такође, показала да је код проблематичне омладине која пуши цигарете, узима алкохол и марихуану, напредовање од првог до редовног узимања марихуане било толико као напредовање до редовног пушења цигарета, а још веће него до редовног узимања алкохола.

Између осталог, истраживања на животињама сугеришу да марихуана ствара и физичку зависност, што се потврђује апстиненцијалним кризама код људи. Код редовних корисника марихуане може се развити „!толеранција” што значи да су им потребне веће количине дроге да би се постигли жељени резултати, које су раније постигали с мањим дозама.

Лечење:

Према подацима NIDA (*National Institute on Drug Abuse*), у САД више од 120.000 људи годишње започне лечење зависности од марихуане. До пре неколико година било је тешко пронаћи програм лечења. Лечење ове зависности било је исто као и лечење зависности од других дрога.

То је укључивало детоксификацију, терапију понашања и терапијске групе. Однедавно, истраживачи тестирају различите начине да кориснике марихуане укључе у терапију и да им помогну при одвикавању. Програм лечења је усмерен на саветовање и систем групне подршке.

После конзумирања марихуане, њен главни халуциногени састојак, ТНС (*delta-9-tetrahydrocannabinol*), остаје у организму од 3 до 30 дана у зависности од метаболизма особе. Ако се баш конкретно тражи да ли је неко конзумирао марихуану, испитивање мора да се ради директно за ТНС, односно на опојне дроге.

По конзумирању марихуане, ТНС оставља трагове у плућима, крви, мозгу, јетри, масном ткиву, бубрезима и коси. Обично се тестови на опојне дроге раде на мокраћу и ту се може установити присуство ТНС до 30, а у зависности од метаболизма испитаника, и до 45 дана. Новија истраживања у САД показују да трагови ТНС најдуже остаје у корену косе и то чак до 3 године од конзумирања. Међутим, данас постоје разне супстанце које успешно могу да одстрани ТНС, као и остале наркотице и халуциногене супстанце из организма, бар тако тврде произвођачи тих средстава (*Marihuana Detox Kits*).

3.2.Хашиш

Хашиш (од арапског *شيش* *hashīsh*, буквално: трава) је дрога која се добија из биљке индијске конопље садржи исте активне састојке, првенствено тетрахидроканабинол (ТНС) само у већој концентрацији. У исламској и индијској

култури, хашиш се назива киф, бханг или кхарас. Хашиш углавном је само механички издвојена смола конопље и око десет пута је јачи од марихуане.

Иако је хашиш илегалан, и не постоје званични подаци о његовој производњи, сматра се да су највећи произвођачи: Авганистан, Пакистан, Непал, Мароко, Египат и Индија.

Хашиш је најраспрострањенији у Европи, Северној Африци и деловима Азије. Један од разлога за његову употребу у Европи је чињеница да је хашиш знатно компактнији и да се лакше шверцује него марихуана.

На тржиште хашиш долази у такозваним погачама или у таблама које подсећају на смеђи хлеб или на табле чоколаде. Плочице и понекад куглице су различитих боја и величина. Боја му зависи од земље порекла: зелена-турски, тамносмеђа-пакистански, црна-авганистански, црвена-либански. Хашиш је у чврстом стању, али при загревању омекшава, постаје налик на пластелин. Улични називи су хаш, шит.

Добија се прерадом смоле (скупљање, сушење, обликовање) биљака конопље. Смола биљке припремљена за употребу садржи 40-45% активног састојка. Садржај његове активне супстанце је чак десет и више пута јачи него код марихуане. Главни састојак у канабису (пored још 400 других састојака) је једињење ТНС(делта-9-тетрахидроканабинол). Мембране одређених нервних ћелија садрже протеинске рецепторе који везују ТНС који се апсорбује у масном ткиву у различитим органима. Након унос, ТНС узрокује серију ћелијских реакција које мењају стање свести. За производњу једног килограма хашиша потребно је преко 280 килограма марихуане. Хашиш се, као и марихуана, пуши, а за пушење хашиша корисници користе посебно израђене лулице, које или сами израђују од различитих материјала или користе обичне луле продуженог камиша. Употребљава се пушењем, али може да се уноси и орално као храна (најчешће као хаш колачићи). Од хашиша се такође добија медено хашиш уље.

Хашиш је јача и скупља дрога од марихуане, а деловање им је слично. Хашиш, као и друге такозване лакше дроге, делује зависно од структуре личности, амбијента, очекивања и сл.

Неки пушачи хашиша тврде да хашиш за разлику од марихуане производи лагану летаргију, опуштеност и жељу за мировањем. Неки конзументи тврде да их хашиш наводи на „филозофирање“. С друге стране постоји теорија која гласи да под деловањем хашиша на површину избијају праве особине човека. Односно, „ако си

природно весео човек, дрога те развеселава, а ако си природно тужан, онда те баца у меланхолију“.

3.3.Хероин

Хероин је дериват морфина, дроге која се производи од опијумског мака и вероватно је најопаснија дрога данашњице по брзини развоја зависности коју изазива.

Хероин у природи не постоји издвојен, нема га ни у чахури ни у стабљици мака. На тржиште стиже као бели кристални прах. Чист хероин је беле боје као и кокаин, али такав не иде на тржиште. Зависно од чистоће смесе односно од врсте и количине супстанце коју су дилери додали, боја хероина варира од светлосмеђе до смеђе-црвенкасте нијансе. Да би се повећала количина дроге на тржишту, а тиме и зарада, чистом хероину се додају најразличитије супстанце (шећер у праху, разни прашкасти детергенти, гипс итд.)

Хероин је природна, тешка дрога која се производи из морфина, а према деловању припада опиоидима. Хероин (диацетилморфин) је синтетички дериват морфина, а брзина и јачина његовог деловања последица су његове добре растворљивости у мастима која му омогућује бржи пролаз крвно-мождане баријере.

Хероин се конзумира ушмркавањем (брзо се апсорбује преко слузнице носа), пушењем (загревање хероина на алуминијумској фолији и удисање његових пара – тзв. „*chasing the dragon*”, “хватање змаја”) или ињекцијом (интравенозно).

За интравенозно узимање хероина потребан је шприц, лимунска киселина за разређивање смесе, кашика или метални чеп са флаше и упаљач за загревање смесе. Наркомани се најчешће боду у вену на руци, али како сумњичавост околине расте, тако и наркоман налази све чуднија места на телу као нпр. у ногу, међу ножне прсте, у дојку, под језик, у препоне, у врат. Зависно од количине узете дроге, ефекти хероина трају од три до шест сати.

Делује за 5-8 минута након ушмркавања, а интравенски делује готово тренутно и изазива осећај еуфорије. Своје деловање у организму хероин остварује преко опиоидних рецептора у мозгу и оно протиче кроз три фазе.

Прва фаза (фласх) је кратког трајања. Одликује се почетном снажном еуфоријом, осећајем тоpline и благостања уз убрзане откуцаје срца. Обележава је и кутани еротизам, оргазам у тренутку апликације дроге - фласх. Осећај еуфорије може бити

праћен црвенилом коже, сувим устима и отежалим екстремитетима, као и мучнином, повраћањем и сврабом.

Након почетних ефеката, корисници улазе у другу фазу (стондирање) и наредних су неколико сати поспани, уз пријатан умор са медитацијама. Менталне функције су замагљене ефектима хероина на централни нервни систем. Срце спорије куца. Дисање је опасно успорено, што понекад може довести до смрти.

Трећу фазу карактерише улазак у сан, а после буђења наступа умор, одсуство мотивације, депресивност, тескоба, страх уз неодољиву жељу за поновним узимањем хероина.

Након узимања хероина зенице су знатно смањене, а капци полузатворени (као при изненадном сусрету с јаким светлом), очи мутне и воденасте, непрестано чешкање због свраба, бледило лица, тужан изглед лица, тежак успорен и монотон говор, често неразумљив изговор речи. Особа „урађена” хероином има оборену главу као да се успављује, непрестано припаљује цигарете које не испуши него их пусти да горе просипајући уоколу пепео, палећи одећу и постељину. Редовно нема апетита, али осећа невероватну жељу за слаткишима, пудинзима, кремама, чак толико да шећер једе кашиком.

Код сваког узимања хероина постоји ризик од предозирања, јер се чистоћа и количина дроге не може тачно знати. Хероин има најјаче својство стварања зависности, психичке и физичке, познато до данас. У 97% корисника зависност се јавља у року краћем од двадесетак дана редовне употребе.

Престанак употребе код зависника доводи до појаве апстиненцијалног синдрома чије симптоме зависници описују као најсличније тешком гриппозном стању: малаксалост, немир, страх, болови у мишићима и костима, инсомнија (несаница), дијареја (пролив), повраћање, знојење, грозница праћена јежењем коже („cold turkey”), грчеви у мишићима. Дужим узимањем јавља се толеранција на унесени хероин што тера корисника да употребљава све веће дозе уз коју се јавља малаксалост, узнемиреност, губитак енергије и амбиција што стимулише узимање већих доза.

Услед коришћења хероина јављају се дигестивне сметње (хронична затвореност), губитак апетита и телесне тежине, стерилност и импотенција, Губи се интерес за све активности, а сва (преостала) енергија усмерава се на набавку и узимање нове дозе.

Дуготрајна употреба хероина узрокује многе штете, које не морају бити повезане са дрогом. Често долази до великих социјалних проблема, који су последица трошења

огромних износа новца (корисници који су стекли зависност иницирају своју дозу 2-4 пута дневно), а и до занемаривања исхране и осталих услова живота, што може бити узрок многим болестима. Опште последице дуготрајне зависности су емотивно, физичко, психичко и социјално пропадање и губитак интереса за било какву комуникацију или активност осим набављања дроге. Осим коришћења нечистих игала и осталог прибора за иницирање, и сексуални односи без заштите доприносе преношењу заразних болести: хепатитиса Б и Ц, АИДС-а, тетануса и других.

3.4.Кокаин

Средином 19. века кокаин је у чистом облику изолован из лишћа коке, „божанске биљке” Инка. Жвакање лишћа коке познато је у Јужној Америци још из праисторије, јер је сиромашном становништву које тешко живи у брдовитим пределима „утољавало глад и давало снагу”.

Назив кокаин вероватно потиче од речи *КНОКА*, што на језику Инка значи дрво. Фројд је у Бечу 1884. године открио свог првог кокаиномана.

Фројд пише да при давању минимално активне дозе кокаина (0,05-0,10 g) особама доброг психичког и телесног здравља и када не следе посебна физичка напрезања, нема неких изненађујућих ефеката. Међутим, давање кокаина особи која је уморна и гладна, након 10-20 минута особа осећа „да нараста до пуне висине интелектуалне и телесне снаге”, које карактерише еуфорија. У току дејства особа не може да заспи, нема потреба за храном и одмором.

Кокаин се апсорбује преко свих слузокожа: носне, слузокоже уста, вагине, дебелог црева и других. Код ушмркавања („снифовања”) кокаина настаје запаљење слузокоже носа, затим ерозије и перфорација носне преграде. Због ефеката који трају кратко кокаиноманијаци су принуђени да кокаин уносе у организам и до 20 пута током дана. Интравенским уношењем ефекти настају након 15-20 секунди, а поткожно и интрамускуларно уношење кокаина је ретко. Кокаин се може користити и у облику чаја.

Кокаин спада у најстарија психостимулативна средства. Највећи број људи (данас их наводно има 5-6 000 000, док их је раније било много више у планинским пределима Перуа, Боливије и Северне Аргентине), жваће лишће коке и познати су као кокероси.

„Кокерос” је блед, астеничан, са зеленим зубима, упалих очију, широких зеница, несигурног хода, поремећеног ритма говора.

Кокаин, изолован из дроге или синтетизован, употребљава се растворен у води или у неком алкохолном пићу, затим у облику прашка за инхалацију, као додатак цигаретама или дувану за луле и, наравно, ињекционо.

Дејство кокаина је манифестованије код особа чије су моторне снаге ослабљене, него код особа које су здраве или одморене. Реактивно време, од момента дејства дражи и одговарајуће моторне реакције, под дејством кокаина постаје краће. Фројд, говорећи о терапијским ефектима кокаина, истиче да су га користили у третману меланхолије, а да је у САД апстиненцијална фаза опиоманије, као и алкохолизма, третирана кокаином. Описују се три стадијума дејства кокаина:

- еуфорични,
- конфузно-халуцинаторни и
- депресивни.

Еуфорија је живахна, працена неодољивим смехом, раздраганошћу и психомоторним немиром. Вероватно је то дало повода Дипреу да ове ефекте кокаина назове „срећом у покрету”. Битно је утицао на неке ликовне школе као кубизам, дадаизам и футуризам. У еуфоричном стадијуму постоји субјективни осећај неограничене интелектуалне моћи, затим смањење телесног и менталног замора. Особа у великом стадијуму је импулсивног понашања.

Кокаиноман је предузимљив, самосвестан, брбљив, самопоуздан и сексуално дезинхибиран. Кокаиноманија је честа код хомосексуалаца, али исто тако могуће је да хомосексуалност буде последица кокаиноманије. У каснијим фазама код мушкараца наступа импотенција и слика патолошке љубоморе.

У другом стадијуму доминирају халуцинаторни и илузиони феномени. Типичне су микропсије, тзв. “илипутанске халуцинације”. У овом стадијуму јављају се још анксиозност и раздражљивост. Акустичке халуцинације провоцирају самооптужујуће продукције.

Трећи стадијум карактерише се депресивношћу, апатијом, редукцијом вољне моторике до нивоа правог ступора, кад особа, укочена попут мумије, не реагује ни на какве дражи.

У хроничној фази кокаиноманије, особа је променљивог расположења, раздражљива, забринута, често асоцијалног и антисоцијалног понашања.

Кокаин је дрога која ствара најснажнију психичку зависност, па наркоман упада у кризе потиштености и очајања, или, пак, дивље агресивности и криминалног понашања, када му запрети опасност да ће остати без дроге.

3.5.ЛСД

ЛСД је у чистом облику безбојан, без мириса и лагано горак. ЛСД се обично користи орално, у облику коцке шећера, на упијајућем папиру или у облика желатина. У свом течном облику може се уносити интравенски. Доза које утиче на човека креће се од 20 до 30 микрограма.

ЛСД је изашао из лабораторија Сандоз и представљен као дрога намењена коришћењу у психијатрији, на почетку се показао као обећавајућа ствар у лечењу тешких психичких поремећаја, и као такав се почео под строгим надзором користити у неким психијатријским установама. Како је ЛСД све више излазио у јавност тиме је започела и злоупотреба, ускоро је забрањен за кориштење у било које сврхе, медицинске, рекреативне или спиритуалне. Без обзира на то, у неким интелектуалним круговима ЛСД се сматра обећавајућом дрогом.

Одређене организације подупиру ЛСД попут Бецклеу Фоундацион, МАПС, Истраживачки институт Хефтер, *Albert Hofmann Foundation* и његово истраживање за кориштење у медицинске сврхе.

Др. Алберт Хофман радећи за Сандоз лабораторију у Баселу (Швајцарска) први је синтетички произвео ЛСД, 16. новембра 1938-е године.

Др. Алберт Хофманн рођен у Швајцарској, по струци хемичар, открио је ЛСД случајно и то као део већег истраживачког програма коме је задатак био открити потенцијалну корист деривата Ергот алкалоида за медицинске сврхе. Психоделична својства ЛСД-а откривена су тек пет година касније кад се Хофман вратио на проучавање онога што је тада назвао необичан предосећај. Хофман је 16-ог априла први пут случајно открио својства ЛСД-а када му се врло мала количина упила кроз кожу, што га је навело да намерно тестира дозу од 250 μg . 19-ог априла. Тај дан се назива дан с бициклом, јер Хофманн је након узимања ЛСД-а кренуо својој кући на бициклу – када је почео примећивати врло чудне и јаке ефекте ЛСД-а, док је дошао кући ефекти су само кулминирали, након отприлике 6 сати почео са “враћати” у „нормално” стање. Све до 1966-е године, ЛСД је био дистрибуиран бесплатно од фирме Сандоз заинтересованим научницима под трговачким именом Делусид. Психијатри су почели примењивати Делусид како би боље схватили шизофренију. Многа клиничка

испитавања су вршена у психоделичној психотерапији, резултати су углавном били позитивни.

Пионири ЛСД терапије и његова истраживања у психијатрији су Хемфри Осфорд, Абрам Хофер и Данкан Блует, и сви су радили у институцији Саскатцхеван.

Ефекти ЛСД-а нормално трају 8 до 16 сати, а први знаци видљиви су 30 до 60 минута након узимања. Толеранција на ЛСД слаби и нестаје већ након 3 дана, ЛСД врло тешко може изазвати психичку зависност, а физичка не постоји и досад није забележена.

ЛСД је само кључ за врата, оно што се догађа у соби зависи само о особи и њеној околини. Лош трип је готово увек изазван због лоших услова и става особе. Искуство зависи о стању свести које особа има пре узимања ЛСД-а и о околини, односно атмосфери у којој се особа налази. Околина представља друштво, околности или атмосфери.

Психички ефекти су стање повишене свести, евентуално повећан креативни и социјални аспект, другачије схватање стварности, доживљавање истих ствари на други начин, другим речима као што се често наводи и дубока религиозна односно спиритуална искуства.

ЛСД може бити тригер (окидач) у појави шизофреније, него у тим случајевима потребно је задовољити многе критеријуме што је врло ретко. Особа мора бити кандидат (нпр и најчешће због генетике) за шизофренију и у трезном стању, него и само то није довољно. ЛСД може проузроковати психичке трауме које ће потрајати након „скидања”, међутим и за то је врло важна особа и околина. Особе с било каквим психичким поремећајима или изузетно нестабилни карактер лако подлежу лошем искуству. Околина у којој се особа осећа неугодно, нежељено, у страху и слично често је узрок лошем искуству.

Обично и скоро увек када се ЛСД подметне особи која потом не зна што је узела и што јој се догађа долази до лошег трипа и најчешће озбиљнијих психичких потешкоћа касније. Што није случај само за ЛСД већ и за друге дроге. Врло је важно за уживаоца да зна шта се догађа и због чега.

ЛСД спада у тешке дроге и веома је опасан по психичко стање уживаоца. Може произвести јако озбиљне последице и ни под разном није за експериментисање. Неки тврде да је ако се правилно употребљава мање штетан од цигара и алкохола али моје мишљење кроз искуство је да је ЛСД једна од најопаснијих дрога икад направљених!!!

3.6.Екстази

Екстази је популарни назив за МДМА (3,4- метилендиокси-Н-метамфетами) – полусинтетичку психоактивну супстанцу која има психостимулативна својства амфетамина и халуциногене ефекте мескалина. Припада А класи дизајнираних дрога (дизајниране дроге су супстанце са психоактивним својствима које се праве изменом молекуларне структуре неке већ познате психоактивне супстанце или мешањем неколико ПАС које у новој комбинацији стварајући сасвим нову супстанцу, са новим ефектима). Производи се у облику кристално белог праха, на тржиште се обично пласира у капсулама, таблетама или у праху. Најчешће се конзумира орално или ушмркавањем, ређе га је могуће наћи и у облику раствора за ињекциону употребу.

Екстази се на улици још назива и ескер, екс, И, бомбоница...

Таблете екстазија најчешће не садрже само МДМА, него и/или МДА, МДЕ, МДЕА, ДХМ, ефедрин, амфетамин, кофеин и сличне супстанце. Једна таблета је обично тежине око 250 мг, а МДМА-а има тек 50-80 мг. Велик део тежине одлази и на везивне материје.

На таблетама које могу бити разних боја, утиснути су разноврсни логотипи: прободено срце, коњић ферарија, мицубиши, слонче, зец, птица, Версаће, бик, срп и чекић и бројни други. По знаку може се (не увек!) знати начин деловања, на пример; ферари је јак, дуго траје, даје више енергије – мање љубави и присности.; црвени Версаће (може бити и друге боје), краће траје, али има у себи много МДМА и зато даје много среће и љубави итд.

МДМА је први пут синтетизован од стране немачке фармацеутске индустрије 1912. Као лек са могућим супресорским дејством на апетит. На њега се убрзо заборавља све до Другог светског рата, када га војска, уз многе друге дроге, тестира за могућу употребу током хладног рата. Закључују да је бескористан, па се на њега опет заборавља све до средине шездесетих, када га у својој приватној лабораторији синтетише Александар Шулгин.

Веровао је да фармаколошка истраживања могу произвести средства која ће помоћи проширењу људске перцепције и сматрао је бескорисним да свој “материјал” тестира на животињама. Тако је око себе окупио круг пријатеља и познаника, који су били вољни да му помогну. Они би се окупљали код њега кући, донели би храну, пиће, вреће за спавање и експеримент је могао да почне. После сваког окупљања морали су да поднесу извештај са детаљним описима ефекта дроге. Када је МДМА показао свом

пријатељу психологу, дрога се проширила због свог наводног терапеутског потенцијала. Од 1970. године амерички психотерапеути почињу да га користе као психотерапеутско оружје. Године 1985. проглашен за супстанцу која нема терапијску вредност и забрањен законом, али његова популарност на илегалном тржишту је наставила да расте. Своју експанзију доживљава 90-тих година са настанком техно музике и постаје популарна дрога на рејв журкама, добија статус “плесне дроге”. Данас употреба екстазија излази из оквира техно субкултуре и шири се рапидно међу младима који је доживљавају као „рекреациону” дрогу.

Уобичајена доза варира између 80 и 160 мг (орално). Стандардном дозом сматра се 2 мг по килограму телесне тежине (иако реаговање на ову дрогу није строго пропорционално телесној тежини). Кад се МДМА узима орално, ефекти се јављају око 30-45 минута касније. Ушмркавање и убризгавање узрокују брже деловање. Примарни ефекти обично достижу врхунац око сат до сат и по након узимања, трају отприлике два сата, а затим постепено слабе. Секундарни ефекти могу се осећати данима.

МДМА узрокује повишење крвног притиска и пулса, као код умереног вежбања. Због тога се изразито не препоручује људима са историјом болести – повишеним крвним притиском, хипогликемијом, болестима срца или možданог удара. Исто упозорење вриједи и за људе који су осјетљиви на лекове и дроге (око 10 % популације). Проблеми с бубрезима и јетром су такође контраиндикација. Нарочито је опасна комбинација с МАО инхибиторима који се често преписују као антидепресиви, а која може довести и до смрти.

Неки други антидепресиви (ССРИ, нпр. Прозац/Портал), пак, могу ублажити потенцијалну штетност МДМА.

Почетак деловања, корисници осете као затезање вилица, знојење, сушење уста, подрхтавање и убрзан рад срца. Двадесет до 60 минута након уношења у организам изазива провалу ослобођене енергије и еуфорију. Крвни притисак расте, као и телесна температура. Може се јавити и мучнина. Долази до повећања будности и енергије, као и потискивања жеђи, умора и сна. Јавља се живахност и расте осећај блискости са другом особом или окружењем. Звукови, боје и емоције изгледају и доживљавају се интензивније. Високе дозе ове дроге доводе до слабије координација екстремитета и брзо мицање зеница познато под називом нистагмус. Могу се јавити и главобоља, као и безразложна агресивност коју је тешко обуздати. Под утицајем екстазија могуће је плесати сатима. Ово повећање физичке активности, уз раст телесне температуре који

прати узимање ове дроге, носи опасност од прекомерног губитка телесне течности и прегрејавања. Престанком деловања јавља се осећај умора и депресије који може потрајати сатима. Кориштење екстазија доводи до развоја толеранције, умерене физичке и психичке зависности.

МДМА узрокује повећано изливање серотонина у мозгу из станица које га производе. Серотонин је неуропреносник задужен за расположење и настаје из одређене аминокиселине. Што га је више у мозгу, боље смо расположени.

За време „шпица” његова је концентрација највећа, а три, четири сата након узимања МДМА изливени је серотонин већ већим делом потрошен или разграђен. У то време „спуштања” долази до лошијег расположења због помањкања серотонина и због велике разлике у расположењу у односу на сат раније.

Многи уживаоци екстазија греше када у овим тренуцима узимају поново супстанцу. У зависности колико је серотонина пре произведено у „његовим” станицама и зависно о томе колика је прва доза МДМА била, у другом узимању има мање серотонина за изливање и слање електричних импулса који узрокују добро расположење. Сваком новом дозом МДМА у мозгу има све мање серотонина. Он се троши далеко брже него што се ствара. Истраживања показују да је потребно да прођу и до две недеље да се серотонин потпуно обнови. То значи да ако се екстази узима у краћим интервалима од две недеље, ниво серотонина не може да се подигне на нормалан ниво што може узроковати лоше расположење и депресију, па самим тиме и проблеме у свакодневном животу.

Могуће штетне последице: повишен крвни притисак, опасност од инфаркта миокарда, губитак апетита и телесне тежине, поремећаји спавања, могућа појава психозе. Осим тренутног штетног деловања, доказано је да ова дрога узрокује мутације и оштећења на наследном материјалу, а има и дугорочне штетне последице.

Смртни исходи су последица предозирања, хиперпирексије (повећане температуре, дехидрације (губитак течности) и отказивања рада срца. Психотично, агресивно и аутоагресивно понашање (насиље према другима, аутодеструктивност, самоубилачке вербализације, наговештаји или понашања) захтевају примену снажних лекова (халоперидол и дијазепам, чак ињекционо), по потреби и у краћим временским интервалима.

По свом саставу „екстази” је сличан амфетамину и мескалину па су и доминантни фармакодинамски ефекти стимулација менталне активности и илузионо –

халуцинаторне „креације”. Супстанца се брзо ресорбује, прелази крвно – моздану баријеру и делује на централни нервни систем.

На западу злоупотребе ове супстанце достиже епидемијске размере међу тинејџерима. Последице злоупотребе ове супстанце су на нивоу менталног функционисања, телесног здравља и поремећаја личности. Реакције су индивидуалне, а токсични ефекти могу бити испољени и при врло малим дозама. Међу психичким симптомима доминирају: страх, депресивност, слушне и видне халуцинације, токсичне или тзв. декласиране психозе код особа које су, у неповољним животним ситуацијама или због интоксинације предиспониране да оболе од неке душевне болести.

Токсичне психозе праћене су халуцинацијама, параноичним идеацијама и паничним страхом да су егзистенцијално угрожени, самоубилачким идејама и самоубиствима. Бројне су последице на соматском плану и здравље младих особа озбиљно је угрожено. Најчешћи поремећаји су: запаљење јетре и бубрега, инсуфицијенција бубрега и срца, кардио – миопатије, васкуларна крвављења, разна нервна обољења (тикови, поремећаји налик на паркинсонизам), као и конвулзије епилептичног карактера (код особа која имају личну или породичну предиспозицију).

Значајно је истаћи и поремећаје личности корисника дроге. Најчешће то су опсесивно - компулзивни феномени, карактеристични по присилним поступцима, као и стереотипна понашања.

Екстази делује и на ендокрини систем, посебно на штитну жлезду и хормон раста. Забележени су случајеви застоја у развоју у деце која су користила неке од од деривата амфетамина. Описани су случајеви драматичног пропадања мишићне масе. Смртни исходи такође су зле последице интоксинације, посебно у случајевима када је дрога узета у комбинацији с алкохолом, или са лековима који смањују крвни притисак, неким антидепресивима и антимаљарцима.

Екстази пролази кроз плацента новорођенчета те је коришћење екстазија у трудноћи врло ризично, може проузроковати успорен развој фетуса и абнормалности код новорођенчета. Екстази се продире и у мајчино млеко те га не треба никако узимати у период дојења.

Акутна интоксикација екстазијем резултат је прекорачења дозе у кратком временском интервалу. Манифестује се соматским и психичким дисфункцијама. Прекомерне дозе могу бити смртоносне.

Пролонгирана интоксикација последица је хроничне употребе екстазија. Симптомати варирају у интензитету: од благе дисфорије до параноидне психозе.

Корисник дроге је еуфоричан, али и забринут непријатним телесним сензацијама, или сумњичав, остећеног доживљавања реалности и окружења као угрожавајућег. Смањење сна и апетита су исто тако карактеристични симптоми.

Индукована екстази (МДМА) анксиозност објашњава се могућношћу да екстази садржаје несвесног дела психе пренесе у свест. Особа није у стању да интегрише несвесне и емоционално богате информације. Акутна интоксинација малом дозом супстанце (50 – 150 мг) праћена је благом анксиозношћу, зебњом, нервозом, грижењем вилице, а ишчекивање посебних доживљаја може изазвати стање страха. Интоксигираног треба умирити благим наступом, подршком и уверавањем да је то пролазни ефекат унесене дроге.

Акутна интоксинација средње великим дозама (250 – 300 мг) карактеристична је по одређеној психопатологији и зависи од квалитета толеранције на унесену психостимулативну супстанцу.

Визуелне „искривљености” манифестују се виђењем светлуцавих и сјајних предмета, титрајућег кретања, геометријски улепшаних. Особа је свесна ефекта супстанце и захтева да остане сама или, пак, тражи помоћ терапеута. Особа је уплашена и терапеут мора да располаже одређеном вештином да успостави комуникацију. Некад испољавају наглашену бригу о другим особама које су такође под дрогом, тврдећи за себе да су „хај”. Могу се појавити параноидне идеације, снажна депресивност, као и изненадне промене стања свести.

Акутна интоксинација великим дозама (300 – 400 мг) зависи од претходних искустава корисника дроге (употреба стимулативних и халуциногених дрога, ПЦП-а и сл.), толеранције и окружења. Доминирају следећи симптоми:

- анксиозност која често прераста у панику (праћену убрзаним срчаним ритмом)
- психотична реакција
- параноидност и
- агресивност.

Хипертензивне кризе и срчане аритмије могу угрозити цереброваскуларни систем (мозак и мождане крвне судове) и довести до појаве “слога” или можданих крвављења (хеморагија). Треба имати на уму да је интоксигирана особа можда конзумирала и неке друге дроге: кокаин, амфетамине, марихуану, алкохол... Пролонгиране интоксинације с великим дозама погађају чак и особе са наглашеном толеранцијом на екстази. Младе особе гутају огромне количине ове дроге и доспевају у стање физичке и психичке исцрпљености. Треба издвојити следеће симптоме:

- промене расположења
- емоционалну нестабилност
- анксиозност
- депресивност и
- теже менталне поремећаје типа психоза, које у праћене параноидношћу и насилничким понашањем.

Пролонгирана интоксинација малим дозама праћења је блажом психопатијом:

- ментална конфузија
- губитак менталне бистрине и прибраности
- нерасположење
- губитак мотивације
- дезоријентација заборавност и
- оштећење памћења.

Уколико особа настави да користи дрогу, долази до губитка апетита и несанице.

Због еуфорије коју МДМА изазива, често се игноришу сигнали тела и зато треба увек пазити на могућу дехидрацију, грчеве мишића, вртоглавицу, исцрпљеност и превелико напрезање. Предозирање с МДМА карактерише брзи пулс, висок крвни притисак, слабост, мучнина, вртоглавица, грчење мишића или напади панике. Код појаве таквих симптома треба сести, одморити се, по могућности изван загушљивог и прегрејаног простора, и попити течност (не алкохол). У случају да предозирана особа изгуби свијест или има врло јаке описане симптоме, свакако треба потражити медицинску помоћ. Особе, које упркос свему, узимају екстази треба да имају на уму да је најважније пити пуно течности и водити рачуна да увек имају при руци сок или воду. Лечење акутних тровања екстазијем: седативи, физичко расхлађивање, мирна и тиха средина, симптоматска терапија, бромокриптин или дантролен.

Екстази је адиктивна дрога – изазива психичку и блажу физичку зависност, са карактеристичним повећањем толеранције. Апстиненција без помоћи лекара је прихватљива за оне који су екстази користили у кратком временском период. Особе које су дејству екстазија биле изложене дужи временски период треба да потраже стручну медицинску помоћ. У појединим случајевима нагла апстиненција може да проузрокује медицинске компликације, те је неопходно обезбедити одговарајући медицински третман. Већина програма лечења зависника од екстазија подразумева детоксикацију уз коришћење седатива, психотерапију, бихејворалне когнитивне терапије, групне терапије.

4.ЗЛОУПОТРЕБА ОПОЈНИХ ДРОГА

Ширење злоупотреба, као и опасност која од опојних дрога прети, намеће потребу да се интервенише на глобалном нивоу. То је постало могуће оснивањем Организације уједињених нација, мада су извесни резултати постигнути још у време постојања Друштва народа, па и пре тога. Средином XIX века у неким државама (Француска, Шведска, Ирска и још неке земље) донети су национални закони који су се у првом реду односили на отрове, а потом на опијум, морфијум и друге опојне дроге. О сарадњи држава на сузбијању злоупотреба опојних дрога може се говорити тек почетком века који је иза нас. Тако је 1909. одржан састанак Међународне опијумске комисије на ком су усвојене резолуције да се трговина мора ограничити само у медицинске сврхе. Наведене резолуције су први текстови међународног значаја у овој области.¹⁶

Тежња ка успостављању глобалног механизма друштвене контроле дрога присутна је кроз читав XX век. Опијум и његови алкалоиди били су и остали у средишту свих контролних напора. Трагало се за ефикасним мерама које би ограничиле доступност опијума, али и других дрога – кокаина, канабиса, синтетичких дрога и тако даље, јер је уочено да ниједна држава не може сама да изађе на крај са овим проблемом. Данас је међународна контрола опојних дрога, односно настојање да се сузбију злоупотребе опојних дрога универзално прихваћен став који подржава више од 180 држава које су потписале већину конвенција којима се ова област регулише. Треба истаћи да је овако висок степен консензуса импресиван јер је реч о области с великим бројем спорних питања.¹⁷

Баланс превентивних и репресивних мера које се примењују у борби против злоупотреба опојних дрога, с једне стране, и основних људских слобода и права, с друге стране, основ су на коме се и заснива стратешки концепт борбе против ове негативне друштвене појаве. Међународна сарадња у кривичним стварима је знатно унапређена захваљујући бројним институционалним облицима сарадње, као што су, нпр.: Eurojust, Europol, European Judicial Network у Европи и другим.

Свакако треба поменути и Европски центар за праћење дрога и зависности од дрога (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – EMCDDA)¹⁸ који

¹⁶ Стојановић З., Перић О.,: *Кривично право – посебни део*, Београд, 2009, стр. 191.

¹⁷ UNODC, *A century of international Drug Control*, Vienna, 2009, стр. 9.

¹⁸ <http://www.emcdda.europa.eu/>

представља једну независну институцију која се бави научном анализом и обрадом информација у вези са кријумчарењем и злоупотребом дрога, као и предлагањем одговарајућих стратегија и акционих планова. Основан је 1993. године, а његов посебно значајан допринос представља усаглашена методологија прикупљања националних прописа о опојним дрогама које аналитички обрађује. Центар ради уз подршку Научног комитета и Европске информационе мреже о опојним дрогама и зависности од дрога (*European Information Network on Drugs and Drug Addiction*¹⁹).

Када је у питању сарадња у оквиру међународне заједнице, у сузбијању опојних дрога, може се рећи да је ангажовање Србије на задовољавајућем нивоу. Закон о психоактивним контролисаним супстанцама (члан 93), предвиђа обавезу да се Министарство надлежно за здравље ангажује на међународном плану с циљем сузбијања злоупотреба психоактивних контролисаних супстанци. Преко овог министарства остварује се сарадња са агенцијама Организације уједињених нација, као што су Међународни биро за контролу наркотика (INCB), Светска здравствена организација (WHO), као и са другим организацијама и телима Организације уједињених нација.

Такође, остварује се сарадња и са органима Европске уније у области психоактивних контролисаних супстанци, као и са Европским центром за праћење дрога и зависности од дрога (EMCDDA). Поред тога, ово министарство сарађује са агенцијама, односно државним органима других земаља које се баве разним аспектима у области психоактивних контролисаних супстанци.

5.ПРОИЗВОДЊА И СТАВЉАЊЕ У ПРОМЕТ ОПОЈНИХ ДРОГА

Иако је јасно да у борби против злоупотребе опојних дрога приоритет треба дати превентивном деловању, у савременом друштву и даље је основно средство репресија чија примена има циљ да у што већој мери онемогући неовлашћену производњу и продају опојних дрога и на тај начин спречи њихову злоупотребу.

Наша земља је до сада ратификовала све важније међународне уговоре из ове области и своје национално законодавство у протеклом периоду развијала у складу са предузетим обавезама.

¹⁹Reitox Network, www.emcdda.europa.eu/about/partners/reitox-network

Кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246. КЗ РС према законском опису гласи:

- Ко неовлашћено производи, прерађује, продаје или нуди на продају или ко ради продаје купује, држи или преноси или ко посредује у продаји или куповини или на други начин неовлашћено ставља у промет супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге²⁰, казниће се затвором од три до дванаест година.
- Ко неовлашћено узгаја мак или психоактивну конопљу или друге биљке из којих се добија опојна дрога или које саме садрже опојну дрогу, казниће се затвором од шест месеци до пет година.
- Ако је дело из става 1. овог члана извршено од стране групе или је учинилац овог дела организовао мрежу препродаваца или посредника, учинилац ће се казнити затвором од пет до петнаест година.
- Ако је дело из става 1. овог члана извршено од стране организоване криминалне групе, учинилац ће се казнити затвором од најмање десет година.
- Учинилац дела из ст. 1. до 4. овог члана који открије од кога набавља опојну дрогу може се ослободити од казне.
- Ко неовлашћено прави, набавља, поседује или даје на употребу опрему, материјал или супстанце за које зна да су намењене за производњу опојних дрога, казниће се затвором од шест месеци до пет година.
- Опојне дроге и средства за њихову производњу и прераду одузеће се.“

6.НАЧИН САЗНАЊА ЗА КРИВИЧНО ДЕЛО

Кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246. Кривичног законика налази се у двадесет трећој глави, која прописује кривична дела против здравља људи.

Учинилац ових кривичних дела може бити свако лице, а за постојање кривичног дела неопходан је умишљај учиниоца. Реч је о кривичним делима која су, по правилу, уперена против здравља више лица, односно која представљају опасност за неодређен или велики број лица.

Основни облик (став 1) кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога садржи већи број алтернативно прописаних радњи извршења.

²⁰ Јовашевић, Д.: *Кривични законик Републике Србије*, Службени лист СЦГ, Београд, 2005. стр. 210.

Као радњу извршења закон предвиђа неовлашћену производњу, прераду, продају или нуђење на продају опојних дрога.

Истовремено, радња извршења може се састојати и у неовлашћеној куповини, држању или преносу ради продаје, односно у посредовању у неовлашћеној продаји или куповини опојне дроге.

Такође, радња извршења основног облика представља и сваки други начин на који се неовлашћено ставља у промет супстанца или препарати који су проглашени за опојне дроге.

Суштински, овако наведене радње извршења могу се сврстати у две основне групе:

- радње извршења које су производног карактера и
- радње извршења које се односе на промет опојних дрога.²¹

6.1.Затицање на делу

Кривични поступак за ово кривично дело покреће се подношењем кривичне пријаве од стране Министарства унутрашњих послова, Дирекције полиције, и то полицијске станице, чији су полицијски службеници најчешће приликом прегледа осумњиченог пронашли опојну дрогу.

У зависности од врсте опојне дроге, постоји могућност примене одлагања кривичног гоњења из члана 283 Законика о кривичном поступку, па ће се тако одложити кривично гоњење према осумњиченом, односно решењем ће му бити наложено да уплати одређени новчани износ у хуманитарне сврхе или изврши друштвено-корисни рад.

Предвиђен је и посебан факултативан основ ослобођења од казне, у случају када учинилац открије од кога набавља опојну дрогу.

²¹Делибашић В.; *Кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246. Кривичног законика*, Бранич, број 3–4, Београд, 2010, стр. 83.

6.2. Непосредни увид полицијског службеника

Полицијски службеник давањем упозорења лицу указује да оно својим понашањем, деловањем или пропуштањем одређене радње може да доведе у опасност своју безбедност или безбедност другог лица или безбедност имовине или до извршења кривичног дела или прекршаја, односно до настанка других штетних последица.

Полицијски службеници упозорења дају усмено, писано или коришћењем примерених средстава, а могу да их дају и преко средстава јавног информисања.

Упозорења морају да буду јасна, кратка и недвосмислено изражена, уз навођење понашања, околности и појава које угрожавају животе људи, безбедност и имовину или представљају неспоредну опасност, односно могу да изазову друге штетне последице.

Кад упозорење примењују према државним и другим органима, привредним друштвима и организацијама полицијски службеници упозоравају одговорно лице или запосленог који је присутан.

Полицијски службеник издавањем наређења обавезује лице на одређено понашање, деловање или пропуштање одређене радње у случајевима утврђеним Законом о полицији.

Полицијски службеник пре издавања наређења упозорава лице да ће у случају непоступања по наређењу, односно одбијања поступања по наређењу, употребити законом предвиђено средство принуде.

Полицијски службеник може наредити само оно понашање, деловање или пропуштање одређене радње од које директно зависи обављање полицијског посла, и то само за време које је неопходно за обављање тог посла. Наређења се по правилу издају непосредно и усмено, а по потреби и писано или преко средстава јавног информисања. Наређења се издају и уз употребу телекомуникационих средстава, светлосних или звучних знакова, сигналама или на други погодан начин. Наређења морају бити законита, разумљива и кратка.

Полицијски службеници издају наређења појединцима, као и државним и другим органима, привредним друштвима, предузетницима, организацијама и групама, тако што наређење издају одговорном лицу, односно запосленом који је присутан.

Наређењем се одређује шта ко мора да учини или од које чинидбе мора да се уздржи и какве мере ће бити предузете према ономе ко се не буде понашао по наређењу.

Ако лице коме је полицијски службеник наредио предузимање или пропуштање одређених радњи или делатности из неоправданих разлога не поступи по наређењу полицијског службеника и због тога законите обавезе није могуће извршити, полицијски службеник може према том лицу да употреби средства принуде.

Ако одговорно лице или запослени не изврши наређење полицијски службеник, поступајући у складу са законским овлашћењима, обезбеђује извршење наређења и о томе обавештава одговорно лице или други надлежни орган.

6.3. Пријаве грађана

Грађани који желе полицији да пријаве сазнања о почињеним кривичним делима могу да се обрате и дежурном припаднику Управе криминалистичке полиције (УКП) у Оперативном центру Министарства унутрашњих послова

Грађани се могу 24 сата дневно обратити Управи криминалистичке полиције на имејл адресу укп@муп.гов.рс или на телефоне 011/ 274-10-19 и 064/ 724-10-19, објављено је на сајту МУП-а.

Управа криминалистичке полиције ће, сваку пријаву грађана узети у рад и поступити у складу са законом, наводи се у МУП-у.

Та могућност је омогућена грађанима "у циљу боље координације, ефикаснијег поступања и благовременог извештавања".

Грађани, уколико желе, своја сазнања о почињенима кривичним делима могу да пријаве и подручним Полицијским управама.

6.4. Информатор

Министарство унутрашњих послова Републике Србије издало је 2001. године, Информатор о врстама опојних дрога, психоактивних супстанци и сировина, који су припремили потпуковник Милан Петровић и капетан Горан Драшковић. Они су у уводу навели: „Управа криминалистичке полиције, на основу законских овлашћења, спроводећи обавезу да креира и развија превентивне програме у сузбијању наркоманије овиминформатором жели да подигне ниво личног и професионалног образовања криминалистичких полицајаца удомену детекције и препознавања опојних дрога ради адекватног и благовременог реаговања у оперативном раду на контроли

производње, трговине и злоупотребе наркотичких дрога, психоактивних супстанци и сировина.“

У информатору су наведене 222 врсте опојних дрога, листа параграфика, као и прекусора и основних хемикалија.

7. ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ

Ова мера тајног надзора односи посебна доказна радња предвиђена је конвенцијом УН, против транснационалног организованог криминалитета, под називом контролисана испорука, и представља значајну истражну технику за откривање, разјашњавање и доказивање кривичних дела кријумчарења.

Према конвенцији УН против незаконитог промета опојних дрога и психоактивних супстанци, ова радња се састоји у надзирању транспорта односно, тако што полиција не предузима одмах мере према транспорту, односно лицима које врше транспорт, како би досла до оперативних и доказних информација о свим битним чињеницама конкретног кривичног дела, у вези са опојним дрогама, као што су подаци о лицима који врше транспорт, складиште, путеви кријумчарења дроге, посредници, финансијери, организатори, и како би створила све услове за лишење слободе учинилаца ове криминалне делатности.

Како се из наведеног може констатовати, ова мера и радња има веома значајну практичну примену, јер се њеним спровођењем могу прибавити значајни материјални докази, и прикупити подаци и лицима којима су познате поједине чињенице са конкретном криминалном групом. У суштини ради се у праћену одређене криминалне делатности, али без предузимања конкретних репресивних мера, да би се сачекала најоптималнија ситуација за пресецање криминалне делатности, хватање учинилаца и обезбеђивање доказа.

Прикупљени подаци и предмети током спровођења ове посебне истражње радње представљају доказ у кривичном поступку, уколико је радња спроведена у складу са процесним одредбама.

7.1. Тајни звучни и оптички надзор осумњиченог

На данашњем нивоу развоја техничке могућности које се могу користити у за надзор и техничко снимање телекомуникација у циљу супротстављања криминалитету, стално се развија, тежећи ка савршенству. Може се слободно рећи да је тешко остварити сигурност од прислушкивања, без обзира које средство телекомуникације се користи за међусобну комуникацију и без обзира на то да ли се лице налази на затвореном или отвореном простору. У том контексту треба истаћи да се стварају нови модели „стеница“ који се перманентно усавршавају.

Ове специјалне истражне технике састоје се у тајном надзору (прислушкивању) и снимању разговора који се воде на даљину. Тим радњама обухваћен је надзор техничко снимање свих средстава за техничку комуникацију на даљину. У техничком погледу тај надзор се односи на сва техничка средства у било којем облику (стационараном, мобилном, дигиталном, аналогном, тонском, сликовном...) која корисници употребљавају, било поштанских, било преко других организација, на које се протеже уставно-правна и кривично правна заштита.

Електронска техничка средства се користе за тајно прислушкивање разговора у одређеним просторијама, а донекле и у аутомобилима, и на отвореном простору, али и за тајну контролу телефонских разговора и других средстава комуникација, као што су компјутер, телефакс, пејџер... Разна електронска средства се користе за надзор и снимање разговора путем других средстава комуникације, било жичаних било бежичних веза, као што су телеграфски саобраћај, мобилни телефони, радио у тв везе... Данас када криминалитет постаје све сложенија негативна друштвена појава, када тежи ка експанзији, интернационализацији и испољавању нових форми организованог криминалитета, логично је да ове мере тајног надзора и посебне доказне радње налазе своју пуну примену у оперативној делатности полиције, са циљем откривања, разјашњавања и доказивања одређених кривичних дела.

Под прислушкивањем телефонских разговора подразумева се снимање саобраћаја техничким средствима, које се одвија преко јавних телефона и телефонских линија, у циљу сазнања садржаја међусобних разговора и утврђивања идентитета лица која воде разговор. Прислушкивање и снимање ових разговора је једноставније и безбедније него прислушкивање и снимање непосредних разговора, без обзира на то где се они обављају.

Од новијих техничких средстава комуникација данас су у употреби мобилни телефони и персонални рачунари. Мобилне телефоне, који сваким даном све више постају средство комуникације међу људима, па тако користе и разна лица из криминогених средина за своје договоре, тако да применом одговарајућих техничких средстава можемо сазнати и технички снимити садржај таквих разговора, па идентификовати саговорници., тим што је познато да се корисник мобилног телефона може лоцирати на било ком месту.

Одобравањем ових мера и радњи и њиховим тајним спровођењем, применом одговарајућих техничких средстава од стране полиције и других органа, омогућава се слушање и техничко снимање разговора који се води.

Обавештајне службе се баве тајним уграђивањем електро-техничких средстава у одређеним просторијама и у тој делатности најчешће користе минијатурне радио станице, транзисторске пријемнике, одашиљаче, камере, микрофоне. Прислушкивање непосредних разговора који се воде у одређеним просторијама, и њихово снимање се врши помоћу жичног и бежичног система.

Закон о кривичном поступку Србије предвиђа да овлашћена службена лица полиције, односно БИА могу ради извршења ове посебне доказне радње тајно ући у стан и друге просторије и поставити техничке уређаје.

Тајно фотографисање и визуелно снимање у приватним просторијама, на јавним местима и отвореном простору (ЗКП ЦГ), односно оптичка снимања лица (ЗКП С) Ове мере тајног надзора и посебне доказне могу да буду од битног значаја за откривање кривичног дела, учиниоца и обезбеђења личних и материјалних доказа, и најчешће се реализује кроз тајно праћење, чиме се долази до ситуације да се интересантни објект тајно фотографише или визуелно сними, без обзира на то да ли је на отвореном или затвореном простору.

Примена ових мера и радњи може довести до откривања кривичног дела и учиниоца, односно хватања учиниоца при извршењу кривичног дела, до хватања учиниоца при подели противзаконом прибављене имовинске користи, до откривања учесника, до проналажења средстава извршења кривичног дела. Ове мере и радње поред репресивног могу остварити и превентивни ефекат, односно применом ове мере може се спречити извршење неког другог кривичног дела. А може се доћи и до података који указују на извесне околности.

Тајно фотографисање и праћење спроводе одређени припадници полиције односно БИА, стручно обучени да врше тај посао, који уз то има и развијену моћ

опажања и памћења свих битних детаља значајних за криминалну делатност. Да би се током праћења обезбедили докази у складу са процесним одредбама, потребно је да се одговарајућом техником, региструју, односно документују одрепене радње праћеног лица, предмети који су у вези са кривилним делом, и друге чињенице које су од утицаја на откривање кривилног дела, учиниоца и обезбеђења доказа. Стога у документовању тајног праћења значајну улогу има тајно фотографисање које се врши употребом савремених техничких средстава, као што су фотоапарати, камере, скривени минујатурни фотоапарати.

7.2. Пружање стимулираних услуга и склапање стимулираних послова

Без обзира на различите називе ових мера у законима о кривичном поступку, у суштини међу њима нема неких битних разлика и треба истаћи да се ради о две мере које спадају у симуловане правне послове и њихова примена долази до изражаја у откривању, разјашњавању и доказивању кривичних дела из области кријумчарења и недозвољене трговине.

Мере фиктивне куповине предмета и лица, односно мера пружања симулованих правних услуга, односи се на све оне предмете и лица која су у вези са кривичним делом, па то могу бити предмети који су прибављени кривичним делом, средства извршења кривичних дела, предмети који су проистекли извршењем кривичног дела, као и сви други релевантни предмети који се могу довести у везу са неким кривилним делом. Примена мере симуловане куповине предмета, односно пружање симулованих пословних услуга, посебно долази до изражаја код неких кривичних дела која се врше у континуитету (кривина дела у вези са неовлашћеним држањем, производњом, продајом дроге, муниције...).

Применом ове мере долази се до веома значајних доказних и оперативних информација које се односе на одређену криминалну делатност а може се утврдити и идентитет појединих припадника криминалне организације.

Друга радња у склопу ове мере тајног надзора као што јој је и име, претежно се односи на кривична дела примања и давања мита и друга корупцијска кривична дела, чије доказивање уобичајним доказним средствима представља потешкоће органима кривичног гоњења.

Радња извршења тих деликата, у правилу се одвија између 2 лица, а неретко и посредовањем трћих лица. Овом мером тајног надзора покушавају се превладати уочене препреке у доказивању тих друштвено штетних и кажњивих облика понашања, Поред тога што треба извршити веома добру криминалистичко теактичку и техничку припрему веома је битно да се обезбеди и наредба истражног судије о претресању, које обавезно треба спровести, у односу на примаоца мита, његов стан, и просторије, одмах након примања новца или неке друге вредности.

Да би се ове радње могле спровести потребно је да полиција располаже релевантним информацијама о припреми за извршење неког од наведених дела. Коришћење симулованог откупа, односно пружање симлуованих правних услуга код кривичних дела кријумчарења углавном се заснива на некомпромитованој оперативној вези. Најчешће оперативне везе по одобрењу криминалне организације траже купца у договору са полицијом за кријумчарену робу, како би се узорци појединих врста робе или мање количине робе продавале без откривања од стране полиције, која најчешће игра улогу купца, чиме оперативна веза и прикривени истражитељ остварују веће поверење у криминалног оранизацији.

Примена ових дела не сме да представља подстрекивање на извршење кривичног дела , мада постоје приговори да у коришћењу ових мера постоје неки елементи и провоцираног кривичног дела. Међутим такви приговори се не могу прихватити. Током спровођења ових мера и радњи, у многим криминалистилко оперативним ситуацијама указаће се потреба и за тајним снимањем лица и предмета. Прикупљени подаци , снимци и псраве , предмети до којих се дошло применом ових посебних радњу могу се користити као доказ у кривичном поступку.

7.3. Ангажовање прикривеног иследника

Прикривени иследник на данашњем нивоу криминалитета и те како је потребан, а његов значај долази до изражаја због чињенице да је ова радња процесно регулисана. Прикривени иследник је лице, по правилу припадник Органа унутрашњих послова, које се тајни инфилтрира, односно убацује у одређену криминалну средину према којој полиција усмерава делатност у циљу откривања и доказивања конкретне криминалне организације.

Прикривени иследник је посебно надарен школован, и опремчјен припадник полиције, који успоставља везу са криминалном организацијом ради добијања информација које су основ за следеже мере полиције у сузбијању организованог криминалитета.

Посебну доказну радњу ангажовање прикривеног иследника одређује истражни судија писменом и образложеном наредбом на захтев јавног тужиоца.

Прикривеног иследника одређује министар унутрашњих послова, односно директор БИА или лице кога он овласти.

Ова радња траје онолико времена колико је потребно да се прикупе докази, а најдуже шест месеци.

Он не сме да врши кривично дело, нити да провоцира извршење кривичног дела. Прикривени иследник мора имати:

- добро креирану легенду,
- намештену биографију, за коју мора поседовати документе,
- мора добро познавати језик криминалне средине и подземља и психологију понашања криминалне организације,
- начин понашања и облачења у свему поистовећен с криминалном средином.

Прикривени иследник мора деловати по правилима криминалне организације, а на другој страни у оквиру законских норми. Због тога се прикривени иследник суочава са две опасности:

- да буде откривен, што може произвести разне последице,
- да учествује у вршењу кривичног дела.

Саслушање прикривеног иследника као сведока обавиће се тако да се не открије његов идентитет, односно да подаци о његовом идентитету представљају службену тајну.

7.4. Контролисана испорука

Ова мера тајног надзора односи посебна доказна радња предвиђена је конвенцијом УН, против транснационалног организованог криминалитета, под називом

контролисана испорука, и представља значајну истражну технику за откривање, разјашњавање и доказивање кривичних дела кријумчарења.

Према конвенцији УН против незаконитог промета опојних дрога и психоактивних супстанци, ова радња се састоји у надзирању транспорта односно, тако што полиција не предузима одмах мере према транспорту, односно лицима које врше транспорт, како би досла до оперативних и доказних информација о свим битним чињеницама конкретног кривичног дела, у вези са опојним дрогама, као што су подаци о лицима који врше транспорт, складиште, путеви кријумчарења дроге, посредници, финансијери, организатори, и како би створила све услове за лишење слободе учинилаца ове криминалне делатности.

Како се из наведеног може констатовати, ова мера и радња има веома значајну практичну примену, јер се њеним спровођењем могу прибавити значајни материјални докази, и прикупити подаци и лицима којима су познате поједине чињенице са конкретном криминалном групом. У суштини ради се у праћену одређене криминалне делатности, али без предузимања конкретних репресивних мера, да би се сачекала најоптималнија ситуација за пресецање криминалне делатности, хватање учинилаца и обезбеђивање доказа.

Прикупљени подаци и предмети током спровођења ове посебне истражње радње представљају доказ у кривичном поступку, уколико је радња спроведена у складу са процесним одредбама.

8.УВИЂАЈ

Увиђај би се могао одредити као радња доказивања којом увиђајни орган, уз примену одговарајућих криминалистичких радњи, опажа, мисаоно анализира, стручно обрађује и документује чињенице важне за кривични поступак.²² Закоником о кривичном поступку у члану 110. увиђај је одређен као истражна радња која се предузима када је за утврђивање или разјашњење какве важне чињенице у поступку потребно непосредно опажање.²³

²² Жарковић, М., Бјеловук. И.; Кесић, Т.: *Криминалистичко поступање на месту догађаја и кредибилитет научних доказа*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012., стр. 63.

²³ Службени лист СРЈ, бр. 70/1 и 68/02 и Службени гласник РС, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 85/05 – др. закон, 49/07, 20/09 – др. закон, 72/09 и 76/10.

Увиђај је истражна радња која се, према Закону о кривичном поступку, преузима када је за утврђивање или разјашњавање какве важне чињенице у кривичном поступку потребно непосредно опажање.

Законски текст, Закон о кривичном поступку:

Члан 110. – Увиђај предузима суд када је за утврђивање или разјашњење какве важне чињенице у поступку потребно непосредно опажање.

Члан 112. став 1. – Орган који обавља увиђај или реконструкцију може затражити помоћ стручног лица криминалистичко – техничке, саобраћајне или друге струке, које ће, по потреби, предузети и проналажење, обезбеђивање или описивање трагова, извршити потребна мерења и снимања, сачинити скице или прикупити друге податке.

Члан 112. став 2. – На увиђај или реконструкцију може се позвати и вештак ако би његово присуство било од користи за давање налаза и мишљења.

Увиђај је заправо скуп свих мера и радњи, а првенствено криминалистичких, које чланови увиђајне екипе предузимају, а у складу са правилима криминалистичке технике и тактике, у циљу расветљавања кривичног дела.

Предмет увиђаја могу бити:

- место кривичног дела,
- лица,
- лешеви,
- ствари, и
- животиње.

С обзиром на време вршења, увиђај се може вршити:

- пре покретања кривичног поступка,
- у току истраге, и
- на главном претресу.

Увиђај има криминалистичко-оперативни карактер, зато што се највећи број увиђаја врши поводом кривичних дела чији је извршилац непознат, па га је потребно уз примену одговарајућих криминалистичких метода, открити. Да би се непознати извршилац открио, потребно је на месту догађаја пронаћи, обележити и сачувати од уништења предмете и трагове који су у вези са извршеним кривичним делом.

Сврха увиђаја, између осталог, је: (следећи наводи су преузети)²⁴

²⁴ Кривокапић, В. Жарковић, М. Симоновић, Б.: *Криминалистика тактика*, Београд, 2003., стр. 258.

Да се утврди да ли конкретан догађај представља кривично дело за које се гони по службеној дужности или не;

- Да се утврде битни елементи кривичног дела, место, време, начин, средства извршења, мотив и др.;
- Да се утврде индиције на основу којих ће се идентификовати и пронаћи извршилац, уколико је непознат, и евентуални саучесници;
- Да се открију, обезбеде, фиксирају и протумаче сви трагови који се нађу на месту догађаја, као и предмети, у циљу прикупљања материјалних доказа за успешно вођење кривичног поступка, или посредно личних доказа;
- Да се утврди идентитет жртве, висина и значај последице по оштећеног, евентуални допринос жртве кривичном делу (виктимолошки фактор), да ли је у питању фингирање кривичног дела;
- Да се провере већ прикупљени докази у кривичном поступку;
- Да се обезбеде квалитетни полазни подаци, односно материјали за накнадна криминалистичко-техничка, саобраћајно-техничка, медицинска и друга вештачења.

На увиђај, након сазнавања за кривично дело, излази увиђајна екипа, која може, а не мора бити предвођена истражним судијом (у зависности од тежине кривичног дела, односно од дужине казне затвора прописане за односно кривично дело), али која у свом саставу мора имати овлашћена службена лица, припаднике криминалистичке полиције и криминалистичког техничара.

Учесници у вршењу увиђаја се морају придржавати неких криминалистичких правила. Од изузетне су важности следећа правила: (следећи наводи су преузети)²⁵

- брзина,
- методичност,
- темељитост,
- објективност,
- јединственост руковођења, и друга.

Увиђај се дели на две фазе:

- статичку, и
- динамичку.

²⁵ Кривокапић, В. Жарковић, М. Симоновић, Б.,: *Криминалистика тактика*, Београд, 2003. стр. 259-260.

У статичкој фази се место догађаја детаљно прегледа, проналазе се предмети и трагови, они се не померају, већ се обележавају различитим симболима, попут бројева, слова, кругова, стрелица, итд. Обележавање предмета и трагова је значајно због постојања могућности да дође до њиховог уништавања услед неопрезног кретања или изненадне промене временских прилика (изненадни плусак, јак ветар, итд.). У пракси се најчешће за обележавање користе бројеви, због лакше евиденције доказног материјала у криминалистичко-техничкој документацији.

Након налажења и обележавања предмета и трагова, приступа се фиксирању истих. И то:

- фотографисањем, и
- скицирањем.

Фотографисање места догађаја врши се по методу ``од општег ка посебном``, тј. најпре се фотографише шири изглед места догађаја, а након тога се прелази на појединачно фотографисање претходно обележених предмета и трагова.

Када се заврши фотографисање, приступа се изради крокија места догађаја. У кроки се уносе подаци о месту догађаја, предметима, траговима и свим потребним мерама, на основу којих ће се касније изградити скица са свим елементима.

Динамичка фаза, која следи након фотографисања и скицирања места догађаја, обухвата:

- проналажење,
- фиксирање,
- обезбеђење, и
- паковање свих предмета и трагова.

8.1. Место догађаја

Као саставни део криминалистичке обраде места догађаја, увиђај представља процесну радњу, радњу доказивања који се спроводи применом одговарајућих процесних радњи у законом прописаној форми. Циљ увиђаја је прикупљање

материјалних доказа или индиција о постојању чињеница о кривичном делу или кривичној одговорности његовог учиниоца.²⁶

Њиме се утврђује постојање кривичног дела, време, место, срадства, начин, мотив његовог извршења и обезбеђују подаци, односно материјали за медицинска, криминалистичко-техничка и друга вештачења и анализе.

Место догађаја је оно место на којем је извршено кривично дело, али и свако место на којем се могу пронаћи предмети и трагови кривичног дела. Оно може бити на отвореном или затвореном простору.

Најоптималнија ситуација би била када би увиђајна екипа могла на место догађаја да стигне одмах по извршењу кривичног дела, како би се затекло право стање ствари. Међутим, како је то немогуће, посебно код кривичних дела која се дуго након извршења не открију, најбитније је обезбедити место догађаја до доласка увиђајне екипе.

Место догађаја се одређује ширином круга који обухвата све предмете и доказе који су везани за односно кривично дело. Приступање одређивању и обезбеђењу места догађаја лакше је код затворених, него код отворених простора, због ограниченог простора на којем се могу пронаћи предмети и трагови, због лакше заштите пронађених предмета и трагова (у случају падавина на отвореном, нпр.), због лакшег обезбеђења места догађаја од неовлашћених улазака на исто (постављањем овлашћених службених лица испред улаза у просторију у којој се догодило кривично дело, нпр.).

Радње које се примењују приликом одређивања места догађаја су: (следећи наводи су преузети)²⁷

- одређивање места догађаја
- обележавање места догађаја
- удаљавање лица
- заштита предмета и трагова кривичног дела.

Под криминалистичком обрадом места кривичног догађаја подразумева се систем мера и радњи (опште оперативних и истражних радњи, то јест радњи доказивања), које се применом адекватних криминалистичко-тактичких, криминалистичко-техничких, али и других научних метода и средстава, предузимају на месту кривичног догађаја у циљу што квалитетнијег очувања и фиксирања затеченог

²⁶ Жарковић, М., Бјеловук. И.; Кесић, Т.: *Криминалистичко поступање на месту догађаја и кредибилитет научних доказа.*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012., стр. 67.

²⁷ Митровић, В. Ступар, Јб: *Криминалистика техника*, Београд, 2002., стр. 250.

стања, односно утврђивања што је већег броја поузданих одговора на „златна“ питања криминалистике.²⁸1 Обрада места кривичног догађаја подразумева обезбеђивање места догађаја, прикупљање обавештења и вршење увиђаја. Предузета у склопу мера првог захвата, криминалистичка обрада места догађаја подразумева активности овлашћених службених лица: брзо поступање по сазнању за догађај, одређивање граница места догађаја, заштиту, спречавање неовлашћеног уласка лица у круг лица места, успостављање контроле на месту догађаја, прикупљање информација од лица која се налазе на месту догађаја, утврђивање њиховог идентитета, претраживање места догађаја, откривање материјалних доказа, њихово обележавање, сакупљање, документовање, руковање, паковање, завршни преглед места догађаја, напуштање места догађаја и састављање опширне белешке о свему извршеном.

Успешна реализација криминалистичке обраде зависи од организованог и тимског рада целокупне екипе која ради на расветљавању конкретног кривичног дела. Сви чланови морају поседовати стручна знања и искуство које ће, поред осталог, омогућити квалитетно и ефикасно криминалистичко поступање на месту догађаја и правилно руковање материјалним доказима.

Криминалистичка обрада подразумева брзо и ефикасно поступање по сазнању за догађај, прилажење и заштиту лица места и догађаја, преузимање контроле над ситуацијом на месту догађаја. Безбедност и заштита живота је приоритет, без обзира да ли се докази могу уништити. Уколико је потребно, овлашћено службено лице ће позвати хитну лекарску помоћ.²⁹ Затим се врши обезбеђење лица места, прикупљање свих информација и сазнања о релевантним околностима случаја, процена ситуације и прикупљање свих потребних информација, обављање разговора са релевантним особама како би се утврдило да ли је заиста извршено кривично дело. Све информације прикупљене на месту догађаја у почетној фази поступања биће пренете и члановима увиђајне екипе.³⁰ Након тога врши се претраживање, откривање, обележавање, сакупљање, документовање материјалних доказа, спроводе се процедуре руковања и паковања истих, документовања места догађаја, накнадног прегледа места догађаја,

²⁸ Жарковић, М., Бјеловук, И.; Кесић, Т.: *Криминалистичко поступање на месту догађаја и кредибилитет научних доказа*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012., стр. 69.

²⁹ Медицинском особљу обавезно треба објаснити којим путем се треба кретати, како не би дошло до непотребног оштећења трагова, а како би што пре стигли до жртве.

³⁰ Crime scene investigation, Forensic science central, Retrieved July, 29, 2013, from <http://forensicsciencecentral.co.uk/crimescenes.shtml>, приступ сајту 18.08.2018.

његово напуштање и састављање исцрпне белешке о свим предузетим активностима на лицу места.

Криминалистичка обрада места кривичног догађаја подразумева обиман тимски рад. Од тренутка када полиција добије позив да се догодило неко кривично дело, постоји јасно утврђена процедура у истражним радњама. Велика екипа ради на расветљавању кривичног дела, свако са посебним задатком и заједничким циљем – открити што више трагова који ће их довести до учиниоца. Циљ обраде места кривичног догађаја је прикупљање доказа и индиција о постојању чињеница које се тичу кривичног дела или кривичне одговорности његовог учиниоца.³¹

Постоји примарана обрада лица места која се врши на самом месту догађаја, док се секундарна обрада врши у полицијско-судским институцијама и форензичким лабораторијама, врши се идентификација особа, предмета и трагова пронађених на месту догађаја.³²

Криминалистичка обрада места догађаја подразумева обезбеђење лица места, прикупљање обавештења и вршење увиђаја. У даљем тексту пажња ће се посветити овим аспектима обраде лица места који имају велики утицај на квалитет извршеног увиђаја, разрешење кривичног дела и проналажење његовог извршиоца. Систем заштите и чувања предмета и трагова кривичних дела пронађених на месту догађаја започиње управо обезбеђењем лица места, а самим тим и релевантних материјалних доказа.

8.2. Планирање и организација рада на месту догађаја

Планирање, организација и координација рада на месту догађаја има за циљ сразмерно распоређивање ресурса у случају који ће се истраживати као и ефективно и ефикасно коришћење свих ресурса.³³ Добро планирање је од суштинске важности рада на месту догађаја. Оно обухвата прикупљање максимум расположивих информација и одговоре на питања: шта се догодило, која је величина проблема, да ли је потребно специјализовано знање, медицинска помоћ, да ли постоје неке посебне опасности на

³¹ Машковић, Љ.: *Криминалистичка техника, VI део*, Криминалистичко-форензичка обрада места криминалног догађаја, Београд: Криминалистичко-полицијска академија, 2013.

³² Исто.

³³ Crime scene investigation, Forensic science central, Retrieved July, 29, 2013, from <http://forensicsciencecentral.co.uk/crimescenes.shtml>, приступ сајту 18.08.2018., стр. 8.

лицу места, да ли је у питању отворен или затворен простор, који су ресурси на располагању, која је опрема потребна за рад, какви су временски услови и слично.

На месту догађаја, организација и координација рада започиње пре самог форензичког рада на месту догађаја и наставља се и током увиђаја. Ово подразумева дефинисање онога што је неопходно урадити (редослед радњи, приоритети), тога коме је дозвољен улазак на лицу места (приступ је ограничен на особље које игра битну улогу приликом вршења увиђаја и лица медицинске помоћи), тога ко је за које задатке одговоран (дефинисање улога и одговорности, додељивање задатака), како потребне радње треба предузети (важеће процедуре, потреба за специјализованом опремом, потребни канали комуникације). С обзиром на то да је сваки кривични догађај јединствен, планирање и организација захтевају адаптацију и флексибилност од случаја до случаја. Поред тога, у току рада, захтеви се могу променити, јављају се нови елементи и особље ће прилагодити организацију рада сходно томе.³⁴ Из свега наведеног може се закључити следеће:

- неприпремљени долазак на лице места, а посебно без одговарајуће опреме и стручности, може довести до великих пропуста током рада;
- неконтролисан приступ може довести до неспоразума, до дуплирања напора и погрешних претпоставки да неко други брине о појединим задацима;
- важни елементи на месту догађаја се могу превидети или чак бити изгубљени без јасних задатака и одговорности;
- присутност великог броја, али и нестручних лица носи ризик угрожавања или уништавања релевантних доказа;
- успостављањем комуникације на месту догађаја између лица места и лабораторије оствариће се боље разумевање могућих даљих испитивања која би могла бити обављена на материјалним доказима и значајно побољшати исход случаја.

8.3. Обезбеђење и очување места кривичног догађаја у функцији очувања предмета и трагова кривичних дела

³⁴ Crime scene investigation, Forensic science central, Retrieved July, 29, 2013, from <http://forensicsciencecentral.co.uk/crimescenes.shtml>, приступ сајту 18.08.2018, стр. 8.

Обезбеђење места кривичног догађаја подразумева предузимање активности чији је циљ очување затеченог стања до доласка увиђајне екипе, односно спречавање делимичног или потпуног уништења предмета и трагова. Најчешће, обезбеђење лица места врше униформисани припадници полиције (најмање два службена лица) који предузимају низ активности: процењују ситуацију, успостављају контролу над ситуацијом на лицу места, удаљавају неовлашћена лица, прикупљају информације од присутних лица, одређују ширину круга лица места, врше његово обележавање и блокирање, штите поједине предмете и трагове.

Очување места догађаја треба предузети што пре по сазнању о кривичном догађају. Одређивање површине коју треба заштити, то јест обезбедити, је сложена активност, а границе места догађаја могу се померати и током увиђаја. Када је место обезбеђено и означено, ограничава се приступ неовлашћеним лицима, чиме се смањује могућност промене самог места.

Поред свега наведеног, треба напоменути да је реткост наићи на лице места које није промењено и зато све околности треба пажљиво размотрити приликом обраде места догађаја. Само откривање догађаја неминовно мења изглед лица места. Услед временских услова, на отвореном простору може доћи до промене на месту догађаја. Затим, промене могу настати у случају пружања медицинске помоћи повређеним лицима или када је угрожена безбедност лица, као што су гашење пожара и деактивирање експлозивне направе. У тим ситуацијама, неопходно је дати упутства и смернице особљу како би се смањило ремећење лица места и присутних доказа.³⁵

Полицијски службеници који предузимају први корак на месту кривичног догађаја, играју кључну улогу у процесу вршења увиђаја. Њихова почетна одговорност је очување интегритета лица места и материјалних доказа. Осим тога, они су задужени за рано документовање места догађаја, доказа и свих предузетих активности. Посебно је важно брзо документовати место догађаја ако постоји опасност од промене, контаминације или уништења доказа.

Овлашћено службено лице које прво стигне на место кривичног догађаја ће бити одговорно за његово обезбеђење. Упркос томе што постоје резлике приликом извршења сваког кривичног дела, неопходно је постојање стандардних процедура којима се обезбеђује поступање на месту догађаја на правилан начин.

³⁵ Crime scene investigation, Forensic science central, Retrieved July, 29, 2013, from <http://forensicsciencecentral.co.uk/crimescenes.shtml>, приступ сајту 18.08.2018.

Дакле, овлашћено службено лице штити подручје које је одредио као место догађаја. До преноса, губитка или контаминације материјалних доказа може доћи уколико поменута област остане незаштићена. У зависности од природе кривичног дела, могу се захтевати различити тимови стручњака који ће доћи на лице места.

Приликом означавања места извршења кривичног дела користе се погодни објекти и предмети, средства као што су трака, канап, чуњеви, барикаде, ротирајуће лампе са јасном назнаком присуства полиције и вршења увиђаја, постављају се службена лица или возила. Препоручује се постављање три реда заштитних препрека:

- Шира зона (спољна блокада) – локација која је шира од места догађаја чиме се онемогућава улажење неовлашћених лица.
- Командно место (безбедан простор) – налази се изван уже локације места догађаја. Овај простор се користи за остављање неопходне опреме, стационирање чланова увиђајне екипе, као центар за обраду података, доношење одлука, давање упутства.
- Средиште – место на коме се догађај одиграо, место где се налазе релевантни материјални докази.³⁶

Од изузетне важности је одређивање једног улаза и излаза на месту догађаја, контролне тачке, ово посебно када је неопходно присуство великог броја лица на месту догађаја. Сваки улазак на место догађаја треба евидентирати (име, назив службе, време и место и разлог уласка/изласка, ако је потребно, затражити отиске прстију, ципела, влакана). Сва лица која улазе на лице места морају носити заштитна одећа, рукавице, а ако је потребно и маске за лице. Приликом изласка са лица места, сва заштитна одећа се прикупља за анализу да би се избегао ризик од губитка битних трагова.³⁷

Обавеза је сваког службеног лица који се први нађе на месту догађаја да сачува свој и животе присутних лица, спречи настанак веће материјалне штете, али и уништавање релевантних материјалних трагова. Уколико дође до њиховог уништења, то ће директно утицати на разјашњавање и откривање кривичног дела и његовог извршиоца.

Само обезбеђење лица места је од пресудног значаја за успостављање заштите предмета и трагова што ће имати великог утицаја у обезбеђењу материјалних доказа,

³⁶ Жарковић, М.: *Кривичнопроцесни и криминалистички аспекти увиђаја на месту догађаја*., Београд, 2005. стр. 98.

³⁷ Crime scene investigation, Forensic science central, Retrieved July, 29, 2013, from <http://forensicsciencecentral.co.uk/crimescenes.shtml>, приступ сајту 18.08.2018.

расветљавању кривичног догађаја, покретању кривичног поступка, као и његовом исходу на суду. Очување места догађаја и материјалних доказа има за циљ спровођење одређене заштитне мере како би се оштећење сцене и доказа свело на минимум.³⁸ Од квалитета обезбеђења лица места ће зависити и успех увиђаја. У домаћој криминалистичкој пракси, након обављеног обезбеђења сачињава се извештај о обезбеђењу лица места.

Обезбеђење места догађаја и наведене процедуре поступања имају важну, па чак и пресудну улогу из следећих разлога:

- лице места које није правилно обезбеђено и очувано ће довести до предузимања непотребних активности на самом месту, а ово може неповратно изменити, контаминирати лице места и материјалне доказе;
- једном напуштено лице места искључује могућност исправљања грешке или накнадно проналажење доказа;
- у условима недовољног нивоа свести полицијских службеника о значају адекватног обезбеђења места догађаја, неретко може доћи до трајног губитка мноштва криминалистички и кривичноправно релевантних информација.

Увиђај треба вршити темељно и поступно уз поштовање правила поступања на месту кривичног догађаја. Организовано поступање омогућава да претрага буде темељно спроведена, да правилно буде извршено документовање кривичног догађаја. Исто важи и за правилно коришћење и познавање ресурса и опреме, обезбеђивање свих важних доказа, правилно руковање и паковање доказа. Из тог разлога неопходно је да увиђај врше криминалистички техничари/форензичари који су обучени за ову врсту послова.

Битно обележје, то јест, крајњи резултат сваког увиђаја јесте састављање увиђајне документације: записника о увиђају уз који се прилаже скица лица места, ситуационог плана лица места, фотодокументације и осталих прилога. Обимна студија, обука и искуство у вршењу увиђаја је потребно да криминалистички техничар/форензичар буде вешт на том пољу. Он мора бити упућен у све области препознавања и документовања материјалних доказа. Опште знање о томе које се анализе могу вршити у лабораторијама као и одговарајућим процедурама у руковању,

³⁸ Crime scene investigation, Forensic science central, Retrieved July, 29, 2013, from <http://forensicsciencecentral.co.uk/crimescenes.shtml>, приступ сајту 18.08.2018.

прикупљању и паковању предмета и трагова омогућиће да исти безбедно стигну до лабораторије.³⁹

8.4. Трагови кривичних дела

Под трагом кривичног дела у криминалистици се подразумева свака видљива или голим оком невидљива материјална промена, настала на лицу места, на жртви или учиниоцу, у вези или поводом извршења кривичног дела.⁴⁰ Овако широк појам трага кривичног дела обухвата безброј најразноврснијих материјалних промена, које се никако не могу обухватити на једном месту, те ћемо се ограничити само на оне врсте трагова, које најчешће налазимо и користимо за расветљавање кривичног дела.

У деликтном поступку утврђивања материјалне истине трагови имају велики значај. Тај значај даје им пре свега њихова строга објективност, на супрот субјективности личних доказа. Међутим, трагови или „неми сведоци“ како их називају неки криминалисти, „иако не говоре целовиту истину, ипак говоре само истину“, како то каже познати француски криминалиста Локар.

Кад утврдимо да трагови говоре само истину, ми при томе не занемарујемо могућност, да их учинилац кривичног дела намерно тако остави, да би они заварали криминалисту.⁴¹

Приликом оцене значаја и вредности појединих трагова, треба увек имати на уму Локарову мисао да поједини траг, сам за себе, не говори целовиту истину него најчешће само део те истине, те да до целовите истине-материјалне истине треба да дођемо тек комбинованим коришћењем података, које нам пружају и сви остали материјални и лични докази.

Материјални траг кривичног дела је свака видљива или голим оком невидљива материјална промена која је настала у вези са кривичним делом.⁴² Ови трагови се могу класификовати према природи, пореклу, уочљивости, начину настанка,⁴³ значају. Говорећи о траговима у ужем смислу (идентификационим траговима), М. Бусарчевић

³⁹ Byrd, M.: Written Documentation at a Crime Scene. Miami-Dade Police Department, Crime Scene Investigations, [Electronic version], Retrieved January 20, 2013 from <http://www.crime-scene-investigator.net/document.html>, приступ сајту 19.08.2018.

⁴⁰ Чимбуровић, Љ., Ивановић, А.: *Криминалистичка техника*, Београд, 2011, стр. 129.

⁴¹ Исто, стр. 130.

⁴² Митровић, В. Ступар, Љ.: *Криминалистика техника*. Београд: Виша школа унутрашњих послова, 2002, стр. 134.

⁴³ Статички (отисци и утисци) и динамички (сечења и клизања)

такође уважава њихову „природу“ и сврстава их у четири категорије: трагове обличја, трагове хемијских супстанци, трагове који чине (представљају) делове целине и биолошке трагове. Према пореклу, К. Јовановић разликује, трагове људског порекла, трагове животињског порекла, трагове биљног порекла; трагове оруђа, трагове дејства силе на стакло, трагове ватреног оружја, трагове код пожара и експлозије, трагове саобраћајних возила, трагове из области заштите животне средине, трагове одеће и влакана, трагове разних супстанци (земље, прашине, метала итд.), трагове вешања, трагове предмета и на предмету, реституцију уништених ознака на металним предметима и трагове дроге.⁴⁴ По уочљивости трагови се могу делити на видљиве и невидљиве. По пореклу се могу делити на трагове људског порекла, трагове животињског порекла, трагове биљног порекла, трагове предмета, трагове дејства силе.⁴⁵ На месту кривичног догађаја могу се пронаћи бројни трагови, па и трагови папиларних линија, трагови стопала, трагови крви, трагови употребе ватреног оружја, трагови угриза, длаке, трагови алата, трагови обуће и гума, трагови стакла и трагови на стаклу, трагови влакна, боје и лакова, трагови наркотика и микротрагови.

С обзиром да је напоменуто да је траг промена на месту догађаја, те се промене могу класификовати у следеће групе: (следећи наводи су преузети):⁴⁶

- промене облика предмета на који је извршено дејство (нпр. рељефни трагови стопала, оруђа и сл.),
- преношење супстанце са једног на други предмет (нпр. трагови папиларних линија, трагови пнеуматика при кочењу, трагови прљаве обуће, трагови излучевина и сл.),
- остаци било каквих предмета или чак целих предмета, остављених поводом извршења кривичног дела (нпр. крхотине стакла, оружја или муниције, мириси и друго),
- промене положаја појединих предмета у просотру или њихов нестанак (нпр. оборена столица, отворена књига, поцепан лист из бележнице, недостатак робе у магацину итд.),

⁴⁴ Жарковић, М., Бјеловук, И.; Кесић, Т.: *Криминалистичко поступање на месту догађаја и кредибилитет научних доказа*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012, стр. 161- 162.

⁴⁵ Машковић, Љ.: *Криминалистичка техника, VI део*, Криминалистичко-форензичка обрада места криминалног догађаја, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2013, стр. 135.

⁴⁶ Митровић, В. Ступар, Љ.: *Криминалистика техника*, Београд, 2002., стр. 133.

- промене хемијског састава или структуре појединих предмета (нпр. изгорели или нагорели предмети, распаднути предмети у току експлозије, брисани текстови итд),
- промене стања електричног и магнетског поља (нпр. наелектрисана столица услед седења, електростатичка слика ђонова на чистом итисону и сл.).

Иначе, подела трагова се може извршити по више основа: (следећи наводи су преузети)⁴⁷

- по величини, на
 - макро, и
 - микро трагове
- по броју значајних димензија, на
 - запреминске, и
 - површинске трагове
- по уочљивости, на
 - видљиве, и
 - невидљиве трагове
- по пореклу, на
 - трагове људског порекла,
 - трагове животињског порекла,
 - трагове биљног порекла,
 - трагове предмета, и
 - трагова дејства силе.
- по начину настанка, на
 - статистичке, и
 - динамичке трагове
- по значају, на
 - постојање кривичног дела,
 - идентитет учиниоца,
 - идентитет саучесника,
 - идентитет оштећеног,
 - начин извршења кривичног дела,

⁴⁷ Митровић, В. Ступар, Јб.,: *Криминалистика техника*, Београд, 2002., стр. 135-136.

- средства извршења кривичног дела,
- место извршења кривичног дела,
- време извршења кривичног дела, и
- мотив за извршење кривичног дела.

У току расветљавања једног кривичног дела, криминалиста се не сме ограничити само на логичко закључивање на основу очигледних чињеница а да занемари коришћење свих расположивих доказних средстава.⁴⁸ Поступке учиниоца кривичног дела не можемо увек мерити логиком просечног човека, у посебном психичком стању, у којем се налази приликом извршења кривичног дела, он може да поступи на начин, који мерен логиком просечног човека, не би био логичан и нормалан. Претерана очигледност и логичност извесних околности кривичног дела морала би, напротив, да изазове подозрење код искусног криминалисте.

⁴⁸ Бошковић, М. Скакавац, З.,: *Криминалистика - Тактика - Техника*, Нови Сад, 2016, стр. 134.

9.ЗАКЉУЧАК

Специфичности криминалитета везаног за злоупотребу опојних дрога се превасходно огледају у специфичностима везаним за откривање и доказивање предметних кривичних дела. Код кривичних дела из области злоупотребе опојних дрога по правилу изостаје пријава кривичног дела, било писмена или усмена и откривање се углавном заснива на оперативном прикупљању информација о кривичном делу и извршиоцима, тј. у највећем броју случајева прво се сазнаје за извршиоца, а затим се иде ка кривичном делу. Такође, код кривичних дела везаних за злоупотребу опојних дрога нема института оштећеног у класичном смислу, што у великој мери отежава откривање ових кривичних дела, будући да не постоји интерес конкретне странке за расвјетљавање сваког појединачног случаја.

Након доласка до почетних информација о кривичном делу и извршиоцу, потребно је поступати и предузимати мере и радње како би се кривично дело документовало и доказало. Код предметног кривичног дела неопходно је доказати да је извршилац имао намеру да опојну дрогу ставља у промет, с обзиром на то да је поседовање опојне дроге у законодавству РС предвиђено као прекршај.

Након прикупљених сазнања и информација неопходно је кроз процес доказивања прикупити материјалне и личне доказе који ће поткријепити повезаност чланова и њихово заједничко деловање у остварењу предметног кривичног дела.

Може се констатовати да откривање и доказивање кривичних дела из области злоупотребе опојних дрога представља изузетно сложен и захтеван посао, који у свом процесу подразумева веома велико знање и залагање полицијских службеника, почевши од самих карактеристика злоупотребе опојних дрога, које подразумевају специфичности везане како за само кривично дело, тако и за извршиоца и за последицу кривичног дела. Треба узети у обзир чињеницу да се у процесу откривања и доказивања кривичних дела из области злоупотребе опојних дрога у самом старту наилази на тешкоће које се тичу начина сазнања за кривично дело, што произилази из изостанка пријаве и непостојања оштећеног у класичном смислу. Затим, процес доказивања који се наставља након доласка до сазнања о кривичном делу и извршиоцу је јако сложен. Наведено произилази из чињенице да је материјалне доказе јако тешко пронаћи и обезбедити, због специфичности карактеристика опојних дрога, начина њиховог скривања, производње, куповине, продаје и свих других радњи које чине биће

кривичног дела. Доказивање отежава и јако сложен процес прикупљања личних доказа, који је у правилу отежан због лошег здравственог стања и страха сведока, као и безобзирности осумњичених.

У овој борби морају учествовати стручњаци са различитих подручја науке, чак и вештаци финансијске струке. Није потребно напомињати да у овом подручју влада и велика „тамна бројка“ у откривању. Уклањање финансијске моћи организација које се баве злоупотребом дроге представља један од кључних корака у сузбијању ове појаве.

Последњим новелама Кривичног законика неовлашћено држање опојне дроге постало је посебно кривично дело из чл.246.а, а његово биће дефинисано је кроз појам мање количине и држања за сопствену употребу. Наравно, ни овде нема јасног критеријума о мањој количини, али ће судска пракса изградити став и наравно, држаће се већ изграђеног става о већој количини, па ће мања количина највероватније бити заправо 1 до 2 дозе опојне дроге.

Ако се узме у обзир да једну дозу код интравенозног коришћења представља количина од 0,25 до 0,5 gr, јасно је да мању количину не може представљати она која је већа од 1 грама.

Сада је ситуација још лакша за доказивање јер је за постојање кривичног дела из чл.246. КЗ довољно доказати да је количина пронађене дроге већа од оне коју подразумева дело из чл.246.а КЗ. Сада је дакле законска претпоставка (додуше, свакако оборива) да је свако држање веће количине опојне дроге заправо држање ради продаје.

Међутим, и поред све опасности које злоупотреба опојних дрога носи и тежине запрећених санкција, примећује се у пракси да се учиниоци ових кривичних дела преблаго кажњавају. Једноставно, казнена политика судова би морала бити строжија. Људи морају веровати у максимум да се злочин не исплати.

10.ЛИТЕРАТУРА

1. Бошковић, М. Скакавац, З.,: *Криминалистика - Тактика - Техника*, Нови Сад, 2016.
2. Byrd, M.: *Written Documentation at a Crime Scene*. Miami-Dade Police Department, Crime Scene Investigations, [Electronic version], Retrieved January 20, 2013 from <http://www.crime-scene-investigator.net/document.html>, приступ сајту 19.08.2018.
3. Делибашић В.,: *Кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246. Кривичног законика*, Бранич, број 3–4, Београд, 2010.
4. Ђурђић, В. Јовашевић, Д.,: *Кривично право*, Посебни део, Номос, Београд, 2006.
5. Жарковић, М., Бјеловук. И.; Кесић, Т.: *Криминалистичко поступање на месту догађаја и кредибилитет научних доказа*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.
6. Жарковић, М.: *Кривичнопроцесни и криминалистички аспекти увиђаја на месту догађаја*, Београд, 2005.
7. Законик о кривичном поступку чл. 136
8. Закон о изменама и допунама Кривичног законика Републике Србије („Службени гласник Републике Србије“, број 72/2009).
9. Закон о изменама и допунама Кривичног законика Републике Србије („Службенигласник Републике Србије“, број 121/2012).
10. Закон о психоактивним контролисаним супстанцама („Службени гласник Републике Србије“, број 99/2010).
11. Закон о производњи и промету опојних дрога („Службени лист Савезне Републике Југославије“, број 46/96 и „Службени гласник Републике Србије“, број 37/2002 и 108/2005).
12. Закон о одређивању органа за вршење одређених послова у области производње и промета опојних дрога („Службени гласник Социјалистичке Републике Србије“, број 8/1980).
13. Уредба о ратификацији Јединствене конвенције о опојним дрогама из 1961. године, („Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије – Међународни уговори и други споразуми“, број 2/1964).

14. Закон о ратификацији Конвенције о психотропним супстанцама („Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије“ – „Међународни уговори“, број 40/1973).
15. Јовашевић, Д.: *Кривични законик Републике Србије*, Службени лист СЦГ, Београд, 2005.
16. Кривокапић, В. Жарковић, М. Симоновић, Б.: *Криминалистика тактика*, Београд, 2003.
17. Кривични законик Републике Србије („Службени гласник Републике Србије“, број 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014).
18. Козарић – Ковачић, Д, Грубишић – Илић, М, Грозданић, В.: *Форензичка психијатрија*, Медицинска наклада, Загреб, 2005.
19. Митровић, В. Ступар, Љ: *Криминалистика техника*, Београд, 2002.
20. Митровић, В.; Ступар, Љ.: *Криминалистика техника*. Београд: Виша школа унутрашњих послова, Београд, 2002.
21. Митровић, В. Ступар, Љ.: *Криминалистика техника*, Београд, 2002.
22. Машковић, Љ.: *Криминалистичка техника, VI део*, Криминалистичко-форензичка обрада места криминалног догађаја, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2013.
23. Ницовић, М.: *Дрога – царство зла*, Народна књига, Београд, 1996.
24. Ницовић, М.: *Опојне дроге – мултинационална компанија криминала*, Алфа, Београд 1990.
25. Reitox Network, www.emcdda.europa.eu/about/partners/reitox-network
26. Стојановић З., Перић О.: *Кривично право – посебни део*, Београд, 2009.
27. Службени лист СРЈ, бр. 70/1 и 68/02
28. Службени гласник РС, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 85/05 – др. закон, 49/07, 20/09 – др. закон, 72/09 и 76/10.
29. Crime scene investigation, Forensic science central, Retrieved July, 29, 2013, from <http://forensicsciencecentral.co.uk/crimescenes.shtml>, приступ сајту 18.08.2018.
30. Crime Scene Investigation, Forensic Science Central
31. Чимбуровић, Љ., Ивановић, А.: *Криминалистичка техника*, Београд, 2011.
32. UNODC, A century of international Drug Control, Vienna, 2009.
33. <http://www.emcdda.europa.eu/>
34. Reitox Network, www.emcdda.europa.eu/about/partners/reitox-network

35. <https://www.blic.rs/vesti/hronika/zaplenu-u-beogradu-u-iznajmljenoj-kuci-pronadeno-16-kilograma-droge-uhapsene-tri-xnj31mg>
36. <https://www.blic.rs/vesti/hronika/velika-akcija-u-beogradu-zaplenjeno-sedam-kilograma-narkotika-i-oruzje-uhapseno-18/510cgt6>
37. <http://www.telegraf.rs/vesti/hronika/2956726-u-nicijem-koferu-u-prtljazu-autobusa-na-liniji-beograd-bec-pronadjena-nepoznata-droga-putnik-samo-prtljag-ubacio-i-nestao>